افغانستان:

فدرالیزم؟

محمد انعام واک

د کور د خپرونو څانګه، خپرنی لړۍ-۱۹

افغانستان :

فدرالیزم؟

PROPERTY OF
ACKU
11468

محمد انعام واك

پېژندنه:

د کتاب نوم : "افغانستان: فدرالیزم؟"

لیکوال : محمد انعام واک

خپرندوی : د "کور" د خپرونو څانګه

مهتمم : ډاکتر محمد فرید بزګر

کمپوزر : نعمت الله رسولي

د پښتۍ ډیزاین : قدرت الله حیدري

شمېر : پنځه سوه

بیه : پنځوس روپۍ

نېټه : ۱۳۷۹ لمریز

د چاپ حقوق محفوظ دي

PROPERTY ARIC Established 1985

سرليكونه

سرليکونه	مخونه

د نقشواو چارټونولست -- ii
مننه -- iii
سريزه --- iv

لومړی برخه:

د افغاني ټولنې پرون او نن ---------------------------------- ۱
د فدراليزم سياسي بنسټ ------------------------------------- ۵
د فدراليزم جغرافيايي بنسټ ---------------------------------- ٦
د فدراليزم اقتصادي بنسټ ----------------------------------- ٦
د فدراليزم قومي بنسټ --------------------------------------- ٦

دويمه برخه:

سيمه ييز قومي- ژبني ګروپونه (نفوس او فيصدی)
۱ . افغانستان -- ۹
۲. پاکستان -- ۱۳
۳. ايران -- ۲۰
۴. ازبکستان -- ۲۱
۵. تاجکستان --- ۲۱
۶. ترکمنستان -- ۲۱
د سيمې د هيوادونو نفوس د شمار په ترتيب -------------------- ۲۱
د سيمه ييزو قومي- ژبنيو ګروپونو ټول ټال نفوس ---------------- ۲۲
غټ غټ سيمه ييز قومي- ژبني ګروپونه -------------------------- ۲۳

دريمه برخه:

فدراليزم د افغانستان د قومي جوړښت په هنداره کې
الف. په جنوب کې
۱ د پښتانه نفوس په بنسټ:
۱,۱ د افغان پښتانه نفوس په بنسټ ----------------------------- ۲٦
۲,۱ د ډيورنډ لاين د جنوب پښتانه نفوس په بنسټ ---------------- ۲۸

۳,۱ د ټول پښتانه نفوس په بنسټ ------------------------------ ۳۰

ب. په شمال کې

د ترکي نژاد په بنسټ:
۱,۲ . د ازبك نفوس په بنسټ ------------------------------ ۳۰
۲,۳ . د ترکمن نفوس په بنسټ ------------------------------ ۳۳
۳,۴ . د ازبك - ترکمن نفوس په بنسټ ------------------------------ ۳۳
۵ . د هزاره نفوس په بنسټ ------------------------------ ۳۳
۶ . په ګډه د ترکي نژاد+ هزاره نفوس په بنسټ ------------------------------ ۳۵
۷ . د تاجك نفوس په بنسټ ------------------------------ ۳۵
۸ . د ټول اقليتي نفوس په بنسټ ------------------------------ ۳۶

څلورمه برخه:

لنډيز:
د فدراليزم افغاني خنډونه ------------------------------ ۳۹
د فدراليزم غير افغاني خنډونه ------------------------------ ۳۹
د فدراليزم سيمه ييزې لاس اچوني ------------------------------ ۴۰

پنځمه برخه:

سپارښتنې ------------------------------ ۴۱

===============

نقشې :

- افغانستان له ۱۸۹۳ نه راورسته:
- له ۱۹۶۴ (۱۳۴۳ لمريز) کال نه وړاندې د هېواد اداري – سياسي واحدونه ---۳
- له ۱۹۶۴ نه را وروسته د هېواد اداري – سياسي واحدونه ------------------ ۴
- په افغانستان کې د سيندونو څلور سيستمونه ------------------------------ ۷

چارټونه :

- په ازبك ميشته سيمو کې د قومونو ويش ------------------------------ ۳۱
- په هزاره ميشته سيمو کې دقومونو ويش ------------------------------ ۳۴

مننه

د واک فونډېشن د ټولنیزو څېړنو د ځانګړي ټولو غړو، په تیره بیا ، ښاغلي جیلاني ځواک ته، چې د سیمه ییزو قومي ګروپونو په برخه کې یې او ښاغلي محمدآصف اکرام ته، چې ددې لیکنې په څوڅو ځلي لوستلو یې، لدې څېړنې سره لاس وکړ: کورودانی وایم.

د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا له مرکز نه، چې ددې لیکنې د څو پروفونو په برابرولو سره یې، ددې څېړنې په چاپ کې، په خپل وار، لاس وکړ، هم مننه کوم.

په پای کې، د کور (KOR) ټولو کار کوونکو او د کور مشر ښاغلي ډاکټر محمد فرید بزګر ته، چې د دې څېړنې په کمپوز، ټایپ او چاپ کې یې ماته اوږه راکړه؛ په ځانګړي ډول د زړه له کومې کور ودانی وایم.

په مینه

محمد انعام واک

۱۳۷۹ لمریز کال - د غبرګولي دریمه
ولي آباد- پېښور

سریزه

د څه نا څه ورته ملي کلتور او د غټو اقتصادي بنسټونو د لرغوني ملي شراکت په څنګ کې، دجغرافیایي واقعیت په توګه، کوم ځانګړی غره یا سیند هم ددغه یا هغه ځانګړي قومي ګروپ او یا ځمکې ترمنځ کوم جغرافیایي برید ندی جوړ کړی؛ نو په افغانستان کې په اقتصادي، جغرافیایي او کلتوري بنسټونو د فدرالیزم جوړول ناشوني کار دی.

دا شته واقعیتونه په خپله افغانانو او بهرنیو افغانستان پیژندونکو ته ښکاره دي. خو، هغه واقعیت چې روښانه ندی؛ هغه یو په بل کې ننوتی افغاني قومي جوړښت دی. یو شمیر افغانانو لږ تر لږه له شپیتمې لسیزې راهیسې، په تیره بیا د وروستۍ جګړې له پیل، نه د افغانستان د قومي جوړښت دواقعیت د بدلولو هڅې کړي او دافغانستان لپاره یې دیوه غیر افغاني اداري- سیاسي نظام په توګه د فدرالیزم مانۍ د همدې ډول بدلو احصائیو او فیصدیو په بنسټ درولې ده. خو په افغانستان کې د فدرالیزم برخلیك دافغانستان دقومي جوړښت له واقعیت سره نه شلیدونکې اړیکې لري. نو، په افغان قومي جوړښت باندې پوهیدل په افغانستان کې د فدرالیزم د جوړیدو په امکاناتو پوهیدل دي.

مونږ په دې لنډ وخت او څیړنه کې د افغان فدرالیزم د جوړیدو امکانات د افغانستان د قومي جوړښت په هنداره کې څیړلي دي. داچې زموږ په نظر په افغانستان کې فدرالیزم دشته سیمه ییز قومي جوړښت له مخې یوازې په افغانستان پورې تړلې نشي پاتې کیدای او کیږي چې د سیمه ییزې سیاسي جغرافیې د بریدونو د بدلون تیره کیږدي؛ نو د شمار له مخې مو په لنډ ډول سیمه ییز قومي- ژبني ګروپونه هم څیړلي دي.

خو، له نورونه د افغانستان او پاکستان په قومي- ژبنیو ګروپونو کې ځکه ډیر ایسار شوي یوچې د سیمې غټ قومي- ژبنی ګروپ، پښتانه، چې لایې هم د دواړو هیوادونو ترمنځ سیاسي پولې ماتې ساتلې او په ځانګړو دوه - درې سیاسي جغرافیو کې سره ویشلې دي؛ نه یوازې په افغان فدرالیزم او یا نه فدرالیزم کې؛ بلکې ددې دواړو هیوادونو په ټولنیز- سیاسي جوړښت اونه جوړښت کې هم په خپل وار لوی لاس لري؛ په همدې دواړو هیوادونو کې آباد دي.

دا چې مونږ د ولسوالیو(ضلعو) په کچ د پاکستان د ۱۹۹۷ کال د وروستۍ سر شمیرنې بشپړ نتایج او دقومونو فیصدۍ په لاس کې نه لرو؛ نو دقومي- ژبنیو ګروپونو فیصدۍ مو ددې هیواد د ۱۹۸۱ کال او دصوبو په کچ نفوس مو د۱۹۹۷کال د رسمي سر شمیرنې نه آخستی دی. په همدې ډول مو، د ولسوالیواوسنی نفوس د ۱۹۸۱ کال د فیصدیو له مخې د صوبو د۱۹۹۷کال په نفوس کې اټکل کړی دی.

د یادونې وړ بل ټکی دادی چې، زمونږ دې څېړنې د ځینو قومي - ژبنیو واقعیتونو په بنسټ د پاکستان د قومونو په فیصدیو کې څه نا څه لاس وهلی دی.

د افغانستان د قومونو فیصدۍ مو دافغانستان لپاره د واك فونډیشن د شپږ کلنې سروې او څېړنې (۹۶- ۱۹۹۱) نه اخستي دي.

په دې هیله چې په افغانستان کې به مو د قومونو په بنسټ د ولاړ فدرالیزم د جوړېدو یا نه جوړېدو په اړه، کره حقایق او ربنتینی تصویر، گرانو لوستونکو ته په مخکې ایښی وي.

په مینه

محمد انعام واك

د ۱۳۷۹ لمریز کال د غویي ۱۹
ولي آباد - پېښور
(مې، ۲۰۰۰)

لومړۍ برخه:

د افغاني ټولنې پرون او نن

پښتونولي په افغانستان کې د سياسي واك د سره راټولولو او دولت جوړونې لومړۍ، پښتون نشنليزم دويمه او افغان نشنليزم دريمه تيره ده. درې واړه: پښتونولي دافغانستان دتاريخ څوزره کلن، پښتون نشنليزم څوسوه کلن او افغان نشنليزم دنولسمې او شلمې پيړۍ سياسي واقعيتونه دي.

په لومړنيو ميلادي پيړيو کې په مرکزي آسيا، غور، او جنوبي آسيا، ملتان، کې د محلي پښتانه حکومتونو تاسيس په پښتنو کې د" ملي احساس" د پياوړتيا منډ مات کړ. په دولسمه ميلادي پيړۍ کې په يوه پراخ کچ د لومړي پښتانه نشنليزم په توګه د سوريانو سياسي واکمنۍ په پښتنو کې د" ملي احساس" د پياوړتيا لومړی تمرين وکړ. خو، په ديارلسمه ميلادي پيړۍ کې د مغلو ښکيلاك ددې يون پښې ووهلې.

تر اوّلسمې ميلادي پيړۍ پورې بيا هم دپخوا په څير د وريښمو لارې، شپنه توب نه کرنې ته مخه. د کرنې او اوبو لګولو د سيستمونو ودې اود فيوډاليزم پخيدل، د يوزيات شمير پښتانه کوچيانو ديشين کيدل، ښاري کيدل او د پښتانه اشرافيت پياوړتيا، سوداګرۍ، باج او خرّاج او دمغلي او پارسي امپراطوريو له پوځي تجربو سره د پښتنو اشنا کيدلو، ټولو او ټولو، په پښتنو کې د" ملي احساس" د لاپياوړتيا او په پاى کې د"ملي ټولنې" او " دولت" د جوړيدو د دويم تمرين په توګه د دويم پښتانه نشنليزم دجوړيدو لار اواره کړه:

په پنځلسمه پيړۍ کې د اعليحضرت شيخ ملي، په شپاړسمه پيړۍ کې د اعليحضرت بايزيد روښان او په اولسمه پيړۍ کې د اعليحضرت خوشالخان د ملي مبارزو په نتيجه کې د " ملي احساس" لاپياوړتيا په اتلسمه پيړۍ کې د اعليحضرت ميرويس نيكه او ستر احمدشاه بابا په لاس د يوه پياوړي مرکزي دولت او ملي ټولنې د جوړيدو لار لنډه کړه.

خو، داخل انګريزي استعمار دالار ونيوه. په ۱۸۹۳ کال کې له افغانستان څخه د څه ناڅه دوه نيم لکه مربع کيلومتره پراخوالي او نيمايي نفوس دبيليدو په نتيجه کې دافغان قومي تجانس کمزورۍ د " ملي ټولنې" د جوړيدو لار ډپ کړه.

خو، لدې سره سره د نولسمې پيړۍ دوه وروستۍ لسيزې په افغانستان کې د دولتي حاکميت دلاټينګيدو او ملي ټولنې د جوړيدو ښه تمرين و: په افغاني بټۍ کې د بېلو بېلو قومي ګروپونو د څه ناڅه ويلي کيدو په نتيجه کې پښتون نشنليزم د افغان نشنليزم خپل دريم، خو خام، بشپړتيايي پړاو ته ننوت.

په ۱۹۴۰ لسیزه کې نارینه و تـه دعکس لرونکو پیژند پاڼو د ویشلو پـه نتیجه کې د ګډ هیواد په توګه په " افغانستان" او دټولنې پـه " افغاني" هویت باندې د ټولو افغان قومي ګروپونو موافقې د " دولتي حاکمیت" د لاټینګښت، د " ملي احساس" د لاپیاوړتیا او " ملي ټولنې" د جوړیدو بـل ښه تمرین وکړ. د هیواد دسیاسي - اداري یووالي پـه توګه پـه ۱۹۶۴ کال کې د سمتونو په بنسټ د ولاړ زاړه اداري- سیاسي سیستم په ځای د ۲۸ او بیا د ۲۹ ولایتونو پـه بنسټ د نـوي اداري - سیاسي سیستم [۱] منځ تـه راتګ د پورتنیـو ملـي اهدافو د خوندي کولو یوه بله بریالۍ تجربه وه.

د دیموکراسـۍ لسیزې (۱۹۷۳ - ۱۹۶۴) پـه افغانستـان کـې د " دولـت "، " ټولنې " او "ملي احساس" د پیاوړتیا یون په ښنو وواهه. په ټولنه کې " دولتـي حـاکمیت" کمزوری او دبیلو بیلـو قومـي ګروپونـو پـه منـځ کـې د" ملي پیوستون" خـام کوشیرونه و خوزیدل. د اقلیتونو د کمزوري " ملي احساس" او د اکثریت د کمزوري " ملي مسئولیت" په دغسې یوه ذهني او عیني چاپیریال کې کمونستي او اسلامي سخت دریځیو، دواړو، پـه سر راپورته کولو، د "ملي احساس" او" ملي پیوستون" خامه تومنه لاخامه او خرابه کړه. دواړو سخت دریځو قوتونو په ۷۸ - ۱۹۶۴ دوره کې د ملي ارزښتونو په وړاندې " تیوریکي" او په ۹۲ - ۱۹۷۸ دوره کې " عملي- پوځي " زور ازموینه وکړه؛ په پای کې سیاسي قدرت تـه پـه رسیدو سره اسلامي سخت دریځي او بنسټپالنې په ۹۷ - ۱۹۹۲ دوره کې هیواد پـه څلورو نـژادي -سیاسـي او ۲۰۰۰ - ۱۹۹۷ دوره کـې پـه دوو نـژادي - مذهبـي ټوټو وویشـه. د"کمونستي" ایډیالوژۍ په بنسټ پـه ۹۲ -۱۹۷۸ دوره کې پـه عملي ډول د "کمونستي" او د"دین" بـه بنسـټ پـه ۲۰۰۰ - ۱۹۷۸ دوره کـې د اسـلامي سخت دریـځۍ د "ټولنـې" او "دولت" د جوړونې عمل پـه افغانستان کې د کلتور او ایډیالوژۍ ترمنـځ عنعنوي انډول خراب او له ایډیالوژۍ نه یې د ملي ارزښتونو او کلتور په قربانولو د " ملي ایډیالوژۍ" او " ملي احساس" شیرازه له بیخه وایسته.

غیر افغاني غوښتنو تـه د هڅونې پـه نتیجـه کـې نـن سبا یـو شمیر افغـان اقلیتونه، نه " افغانستان" او نه دټولنې" افغاني" هویت، یو هم، په رسمیت نه پیژني. تر دې چې ځنې ښتانه اسلامي سخت دریځي اخوانیان، وهابیان او طالبان د" افغاني" پـه ځای د " اسلامي" هویت خبره کوي.

په ۹۷ - ۱۹۹۲ دوره کې د شمال ائتلاف د دوو مهموغړو په تـوګه د ازبکـو " جنبش ملي اسلامي" او د هزاره ګانـو " حزب وحدت اسـلامي" پـه ګډه د هـزاره جـات (کرمـان) د خود مختـاره ایـالت جمـهوریت، د لویدیـز د خـود مختـاره ایـالت جمـهوریت (هرات)، د شمال د خودمختـاره ایالت جمهوریت (مزارشریف) او دجنوب د خـود مختـاره ایالت جمهوریت (کندهار) په څلورو ټوټو باندې د یوه موټي افغانستان د ویشلو په دود. پـه (۱۷) فصلونو او ۲۷۲ مادو کې د فدرالي سیستم اساسي قانون جوړ کړ [۲].

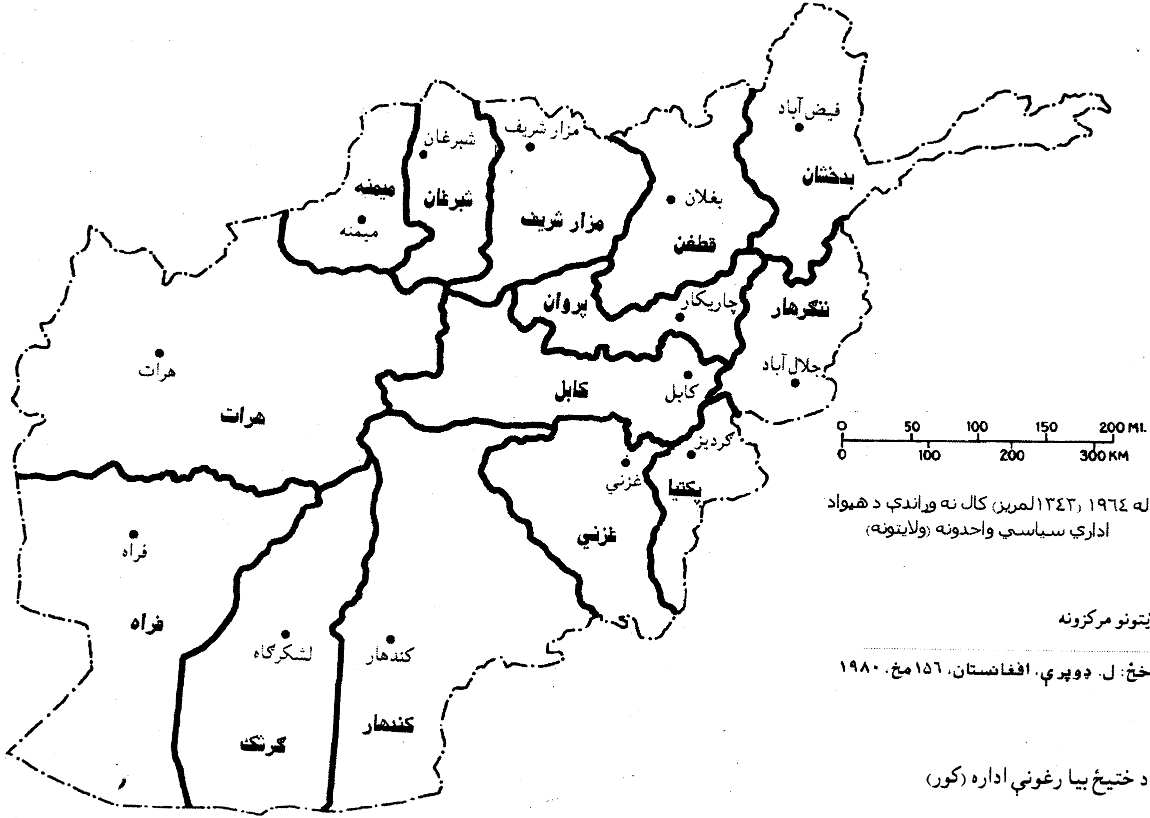

له ۱۹٦٤ (۱۳٤۳ لمریز) کال نه وړاندې د هیواد
اداري سیاسي واحدونه (ولایتونه)

● د ولایتونو مرکزونه

اخخ: ل. دوپري، افغانستان، ۱۵٦ مخ، ۱۹۸۰

پښتو ژباړه: د ختیځ بیا رغونې اداره (کور)

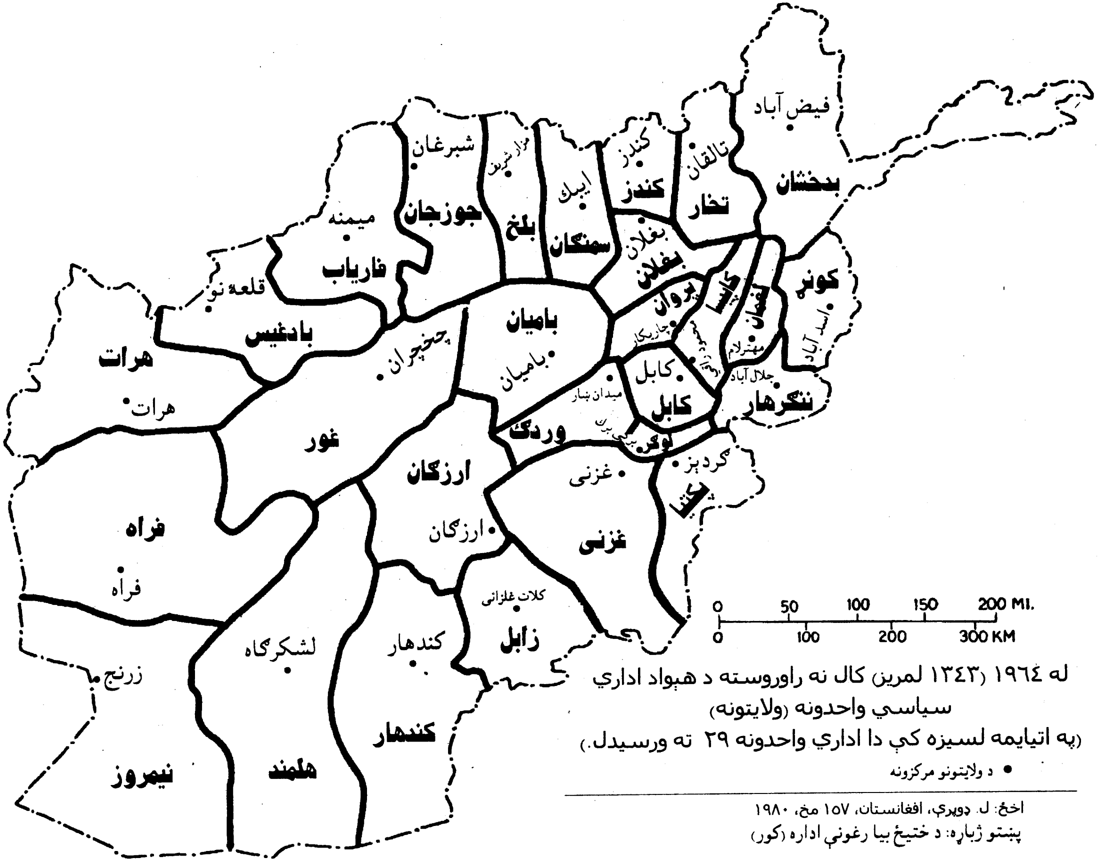

له ۱۹٦٤ (۱۳٤۳ لمرين) کال نه راوروسته د هېواد اداري
سياسي واحدونه (ولايتونه)
(په اتيايمه لسيزه کې دا اداري واحدونه ۲۹ ته ورسيدل.)

اخخ: ل. دوپرې، افغانستان، ۱۵۷ مخ، ۱۹۸۰
پښتو ژباړه: د ختيځ بيا رغونې اداره (کور)

د فدراليزم سياسي بنسټ:

فدراليزم او ټوټه کېدنه په افغانستان کې دوه مترادف غير افغاني واقعيتونه دي فدراليزم په افغانستان کې په هيڅ ډول له ټوټه کولو نه ښکته اهداف نشي لاندې کولای. د فدراليزم انگيزه د افغانستان د شمال سکتاريزم، د لويديز د پراختيا غوښتونکي مذهبي فاشيزم او په دوی پورې د ټرلو افغاني قومي- مذهبي گروپونو دنژادي- مذهبي غوښتنو يوه نا مشروع طرحه ده. که فدراليزم په افغانستان کې دقومي اقليتونو دسياسي او کلتوري غوښتنو خبره وي، نو، دوی په افغانستان کې د دموکراسۍ نه وړاندې او راوروسته د يوې متناسبې نمايندگۍ نه هم زيات څه درلودل:

له دموکراسۍ نه پخوا تاجکو ته چې د هېواد د نفوسو په سلو کې دولس جوړوي [۳]، په سلو کې ۲۹،۲ غټ دولتي پوستونه [۴]، پښتنو ته چې په سلو کې د افغان نفوس ۶۳ جوړوي [۵]، ۵۱،۹ [۶]، ساداتو ته چې په افغان نفوس کې يو فيصد هم نشي جوړولای [۷] په سلو کې ۶،۴ [۸]، نوروسني قومونو ته په سلو کې ۴،۵ [۹] او اهل تشيع ته په سلو کې ۱،۸ [۱۰] دا ډول دولتي پوستونه رسيدلي وو. د ديموکراسۍ په دوره کې (۱۹۶۴-۷۳) پښتنو ته سلو کې ۵۶،۱، تاجکو ته ۳۳، ساداتو ته ۳،۳، نورو سني قومونو ته ۵،۵ او اهل تشيع ته په سلو کې ۲،۲ غټ دولتي پوستونه ورکړل شوي وو [۱۱].

په کلتوري لحاظ، يوازې فارسي ژبه په واقعيت کې د دولت رسمي ژبه وه نه پښتو د پښتانه اکثريت په گډون اقليتونه مجبور وو د خپلو رسمي او غير رسمي چارو د سمون لپاره دا ژبه زده کړي.

ښکاره ده چې د کوچنيو اقليتونو په گډون د هزاره او پښتنو سياسي او کلتوري حقوق تاجکو او ساداتو اخستي وو په کار ده، دوی د خپلو حقه حقوقو د خوندي کولو لپاره په مشروع او سوله ييزه توگه مبارزه وکړي.

د يادونې وړ ده چې، د خلق- پرچم د حکومت په دوره (۹۲-۱۹۷۸) کې دقومي اقليتونو دا ډول غوښتنې هم پوره شوې. هزاره گانو په دی دوره کې ان ترصدارت پورې دولتي پوستونه خپل کړي وو. دوی ته د "اقوام وقبايل"، "اقليتونو" او "مليتونو" په نوم خپلواک سازمانونه او وزارتونه هم جوړ شول. په ۹۷-۱۹۹۲ دوره کې تاجکو د جمهوري رياست او صدارت نه نيولې تر مهمو وزارتونو پورې ټول دولتي غټ پوستونه خپل کړل؛ ازبک او هزاره له دوی نه هم وړاندې لاړل.

نو، د زيات شمېر بهرنيو عواملو په څنگ کې د لويديز مذهبي او د شمال پراختيا غوښتونکي سکتاريزم له يوې خوا، او د کورنيو عواملو په توگه په افغانستان کې د ملي ايډيالوژۍ کمزوري تعميم، د ملي ټولنې د جوړېدو خام پخلي، د اکثريت د ملي مسئوليت اود اقليتونو د ملي احساس کمزوري، د کمونيستي ايډيالوژۍ او دين په بنسټ د "دولت" او "ټولنې" د جوړولو عمل او د اسلامي او کمونيستي دواړو سخت دريځيو له خوا قومي اقليتونو ته غير طبيعي او غير افغاني وده ورکول له بلې خوا؛ ټول او ټول د يوه موټي

افغانستان د ټوټه کونې د بنستیز ګام په توګه د فدرالیزم محرکه قوه او انګیزه ګڼلای شو.

د فدرالیزم جغرافیایي بنسټ:

لکه څنګه چې هندوکش، بابا غره، سفید کوه، سپین غره او د غرونو نورو لړیو کوم ځانګړی قومي ګروپ له بله نه دي بیل کړی؛ د آمو. هریرود. هلمند- ارغنداو او د کابل د سیندونو څلورو سیستمونو هم قومي ګروپونه یو له بله نه دي بیل کړي. د غرونو دا لړۍ او د سیندونو دا څلور سیستمونه د قومي ګروپونو په منځ منځ کې ځای لري. هیڅ ډول جغرافیا یې برید افغان قومي ګروپونه سره ندي ویشلي.

د فدرالیزم اقتصادي بنسټ:

هزاره ګان د فدرالیزم دیوه اصلي غوښتونکي او د دې طرحې د بنسټ اېښودونکي په توګه د فدرالیزم دجوړیدو هیڅ اقتصادي بنسټ نه لري. که په بدخشان کې د لاجوردو، په تخار کې د سروزرو، په پنجشېر کې دزمرودو او بغلان کې د سکرو طبیعي زیرمې شته دی؛ خویا ده دې وې چې په دغه اصلي تاجك میشته شمال ختیزه حوزه کې په سلو کې د۳۳ پښتنو په ګډون د سیمې په سلو کې۵۵ اوسیدونکي غیر تاجك دي (۱۲).

د فدرالیزم د غوښتونکو په توګه، د هېواد په شمال نفت اوګاز لرونکې سیمه کې، یوازې ازبك- ترکمن د ګټې په کور کې دي. هغه هم داسې چې ازبك اوترکمن، د هېواد دشمالي اقتصادي حوزې په توګه، د سمنګان. بلخ. جوزجان او فاریاب د ولایتونو په سلو کې یوازې نیمایي، پښتانه په سلو کې ۳۰ او نور اقلیتونه ددې حوزې په سلو کې پاتې ۲۰ نفوس جوړوي (۱۳). په دې بې شماره ستونزو او خنډونو برسیره، قومي ګروپونه، په تیره بیا فدرال غوښتونکي اقلیتونه، یو هم دځپلو په نوم فدرالي ټوټو دتخنیکي او اداري چارو کار پوهان هم نلري.

د فدرالیزم قومي بنسټ:

دفدرالیزم په وړاندې په اقتصادي او جغرافیایي شته خنډونو برسیره، چې په بالفعل ډول د فدرالیزم د جوړیدو مخه نیسي، زمونږ ددې څېړنې د اصلي تیزس په توګه، " د افغانستان قومي جوړښت"، په خپله یو بنستیز خنډ دی. یوازې نژدې درې نیم میلیونه په قاطع اکثریت پښتانه کوچیان چې، شمال او مرکزي افغانستان یې د دوبي او جنوب یې دژمي کور دی، د فدرالیزم پیاوړی مخالف دي.

په شمال او جنوب کې له خپلو ګاونډیو سره د افغان قومي او نژادي ګروپونو شته قومي- نژادي اړیکي فدرالیزم ته یو داسې سیمه ییز کچ ورکولای شي چې، بنایي دسیمې د سیاسي جغرافیې په کرښو کې ګوتې ووهي. نو، مونږ مخکې لدې چې دفدرالیزم دجوړیدو امکانات د افغانستان دقومي جوړښت په هنداره کې وګورو؛ د افغانستان په ګډون ټول سیمه ییز قومي ګروپونه او د شمار له مخې د هغوی توان په لنډ ډول څېړو.

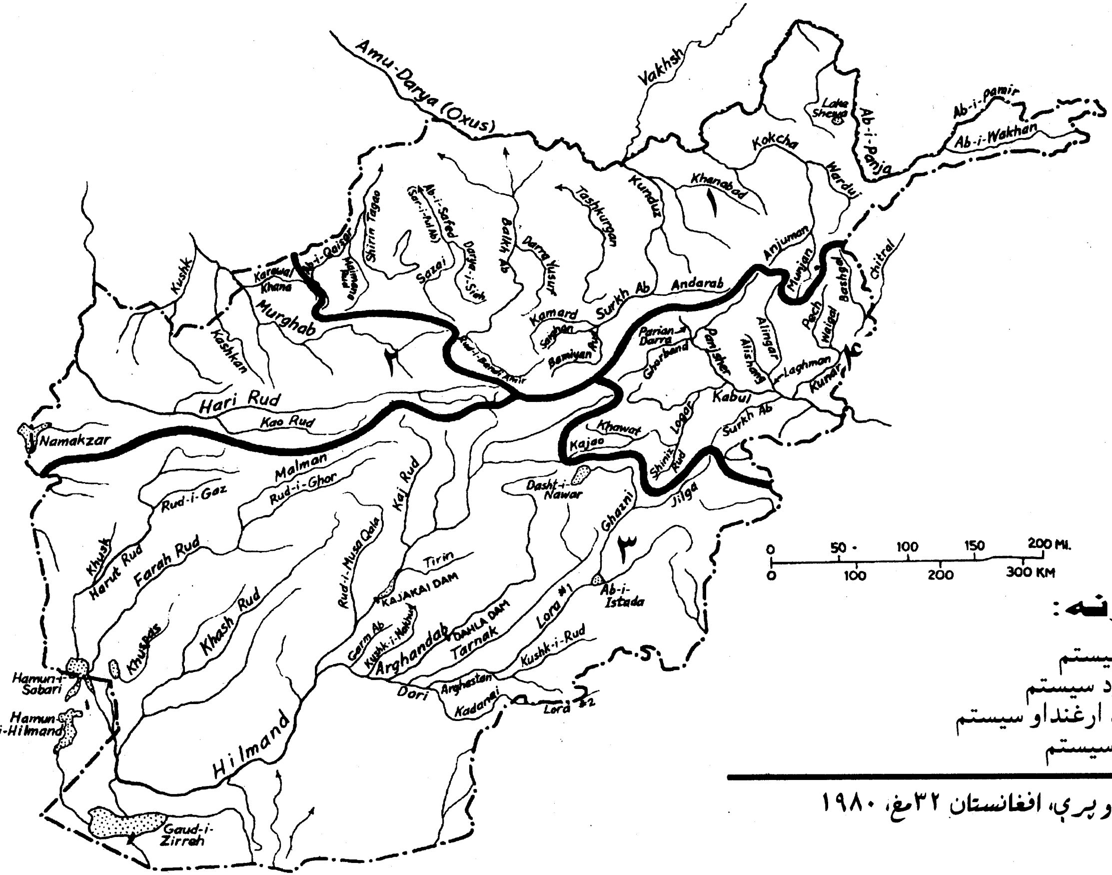

سیندونه:

١. د آمو سیستم

٢. د هریرود سیستم

٣. د هلمند ارغنداو سیستم

۴. د کابل سیستم

اخځ: ل. دو پري، افغانستان ۳۲مخ، ۱۹۸۰

اخځونه

1. Louis Dupree ` Afghanistan ` pp .156 – 157 ` 1980.

۲. محمد حسن کاکړ، رڼا او دفاع، د محمد حسن سهاك مقاله: بحثي پیرامون نفوس کشور، ۵۴ مخ، ۱۹۹۹، پېښور، دساپي دپښتو څېړنو او پراختیا د مرکز چاپ.

(3`5`7) Wak Foundation For Afghanistan, *"The Ethnic Composition of Afghanistan"* , p. 27, KOR, 1999, Peshawar.

(۱۱، ۱۰، ۹، ۸، ۶، ۴) محمدانعام واك، "افغانستان: دریم قوت"، ۳۸، ۳۹ مخونه، واك فونډیشن د افغانستان لپاره، ۱۹۹۹ کال، پېښور.

12. Wak Foundation for Afghanistan, *"The Ethnic Composition of Afghanistan"*, op. cit., p. 37.

13. Ibid, p . 35.

دویمه برخه:

سیمه ییز قومي ـ ژبني ګروپونه

(نفوس او فیصدي)

افغانستان:

د افغانستان د نفوسو لپاره یو منلی او دقیق عدد په لاس کې نشته. د تیرو دوو پیړیو راهیسې د افغانستان نفوس په لاندې ډول ښودل شوی دی:

په ۱۸۱۸ کال ماونټ سټوورټ الفنسټن Mount Stuart Elphinston په خپل کتاب" د کابل سلطنت" کې داحمدشاهي امپراطورۍ نفوس ۱۴،۸۰۰،۰۰۰ ښودلی و [۱]. په ۱۸۹۵ کال کې د ډیورنډ لاین له تړون نه وروسته ۴ ۵۰۰ ۰۰۰ اټکل شوی و[۲]. په کال ۱۹۰۶ کې ۰۰۰ ۱۰۰ ۱۶ [۳] په ۱۹۳۰ کې ۱۲۰۰۰۰۰۰ [۴]، په ۱۹۶۲ کې ۱۵،۲۷۱،۶۸۷ [۵] او ۱۹۷۹ کال کې د حکومت دنمونه یي سرشمیرنې له مخې افغان نفوس ۱۵،۵۰۰،۰۰۰ و[۶].

د نفوسو د "دوه فیصده" کلنۍ ودې په صورت کې به د ۱۸۹۵ کال نفوس د درې برابره کیدونه وروسته [۷] اوس په دوه زرم کال کې ۳۶۱۰۰۰۱۰۰۰ وي. د ۱۹۶۲ کال نفوس به دځای په ځای شوي (ښاري – کلیوالي) او کوچي نفوس په بیلوالي تر دوه زرم کال پورې په دې ډول زیات شوی وي:

الف: د نفوسو د ۲% کلنۍ ودې په صورت کې:

شمیر	کال	ښاري – کلیوالي نفوس	کوچیان	ټول
۱	۱۹۶۲	۱۲،۸۱۳،۹۴۲	۲،۴۵۷،۷۴۵	۱۵،۲۷۱،۶۸۷
۲	۱۹۹۷	۲۵،۶۲۷،۸۸۴	۴،۹۱۵،۴۹۰	۳۰،۵۴۳،۳۷۴
۳	۲۰۰۰	۲۶،۷۱۷،۰۶۹	۵،۱۲۴،۳۹۸	۳۱،۸۴۱،۴۶۷

ب. د نفوسو د ۲،۵% کلنۍ ودې په صورت کې:

شمیر	کال	ښاري- کلیوالي نفوس	کوچیان	ټول
۱	۱۹۶۲	۱۲،۸۱۳،۹۴۲	۲،۴۵۷،۷۴۵	۱۵،۲۷۱،۶۸۷
۲	۱۹۹۲	۲۵،۶۲۷،۸۸۴	۴،۹۱۵،۴۹۰	۳۰،۵۴۳،۳۷۴
۳	۲۰۰۰	۲۸،۹۵۴،۵۰۸	۵،۵۵۴،۵۰۳	۳۴،۵۰۹،۰۱۱۰

په سلو کې د نفوسو د ۲،۵ او ۲،۷ کلنۍ ودې په صورت کې د ۱۹۷۹ کال افغان نفوس په دوه زرم کال کې دیرش میلیونو ته نژدې کیږي.

د نفوسو د زیاتې کلنۍ ودی د مخنیوي د څه ناڅه بریالي پروګرام سره سره، بیاهم د پاکستان د ۱۹۹۷ کال د نفوسو کلنۍ وده ۲،۷۷ وه [۸]. ښکاره ده چې په

افغانستان کې همدا عدد هم يو ټيټ عدد دی. د جګړې په کلونو کې په پاکستان کې د افغان مهاجرو په ټولنه کې د نفوسو کلنۍ وده (۳) اټکل شوې وه[۹] که په دوه زرم کال کې د افغانستان نفوس ديرش ميليونه ومنو؛ نو په افغانستان کې د بېلو بېلو قومونو په بنسټ د نفوسو شمار، د قومونو فيصدي او ويش د افغانستان لپاره د واك فونډيشن Wak Foundation For Afghanistan "WFA" د شپږ کلنۍ سروې او څېړنې (۹۶-۱۹۹۱) له مخې په لاندې ډول دي:

الف. په ټول هېواد کې د قومونو فيصدي[۱۰]

شمير	قومي ګروپونه	فيصدي
۱	پښتانه	۶۲,۷۳
۲	تاجك	۱۲,۳۸
۳	هزاره	۹
۴	ازبك	۶,۱
۵	ترکمن	۲,۶۹
۶	ايماق	۲,۶۸
ټول		۹۵,۵۸
نور کوچني اقليتونه		۴,۴۲
ټول ټال		۱۰۰

ب. په زونونو کې د قومونو ويش[۱۱]:

۱. شمال + لويديز زون *

شمير	قومي ګروپونه	د زون د نفوسو په سلو کې	د هېواد د ټول نفوس په سلو کې	شمار (نفوس)
۱	پښتانه	۳۹,۴۷	۱۳,۲۹	۳,۹۸۷,۰۰۰
۲	تاجك	۲۰.۹	۷.۰۴	۲,۱۱۲,۹۰۰
۳	ازبك	۱۷,۵	۵,۸۹	۱,۷۶۷,۰۰۰
۴	ترکمن	۷,۶۸	۲,۵۸	۷۷۴,۰۰۰
۵	هزاره	۵,۹۳	۱,۹۹	۵۹۷,۰۰۰
۶	ايماق	۵,۷۱	۱,۹۲	۵۷۶,۰۰۰
نور کوچني اقليتونه		۲,۸۲	۰,۹۵	۲۸۵,۰۰۰
ټول ټال			۳۳,۶۷	۱۰,۰۹۸,۰۰۰

* شمال + لويديز زون: بدخشان، تخار، کندز، بغلان، سمنګان، بلخ، جوزجان، فارياب، بادغيس، هرات او فراه.

۲- مرکزي زون (بامیان، غور، ارزګان):

شمیر	قومي ګروپونه	د زون د نفوسو په سلو کې	د هېواد د ټول نفوس په سلو کې	شمار (نفوس)
۱	هزاره	۵۰	۳,۱۷	۹۵۱.۰۰۰
۲	پښتانه	۳۴,۶۱	۲,۲	۶۶۰.۰۰۰
۳	ایماق	۱۱,۹۱	۰,۷۶	۲۲۸,۰۰۰
۴	تاجك	۲,۱۱	۰,۱۳	۳۹,۰۰۰
۵	نور کوچني اقلیتونه	۱,۳۹	۰,۰۹	۲۷,۰۰۰
ټول ټال			۶,۳۵	۱,۹۰۵,۰۰۰

۳- جنوب + ختیز زون (کونړ، لغمان، ننګرهار، پکتیا، پکتیکا، کاپیسا، پروان، کابل، وردګ، لوګر، غزنی، زابل، کندهاراو نیمروز):

شمیر	قومي ګروپونه	د زون د نفوسو په سلو کې	د هېواد د ټول نفوس په سلو کې	شمار (نفوس)
۱	پښتانه	۷۶,۴۲	۳۷,۳	۱۱,۱۹۰,۰۰۰
۲	تاجك	۱۰,۶۷	۵,۲۱	۱,۵۶۳.۰۰۰
۳	هزاره	۷,۸۴	۳,۸۳	۱,۱۴۹,۰۰۰
۴	ازبك	۰,۴۳	۰,۲۱	۶۳,۰۰۰
۵	ترکمن	۰,۲۱	۰,۱	۳۰,۰۰۰
۶	نور کوچني اقلیتونه	۴,۴۲	۲,۱۶	۶۴۸,۰۰۰
ټول			۴۸,۸۳	۱۴,۶۴۳,۰۰۰

ټول ټال (۱+۲+۳)	۸۸,۸۲	۲۶,۶۴۶,۰۰۰

۴ . کوچیان Nomads [۱۲] :

کوچیان نن سبا په خپله پرونۍ بڼه او شمار کې نه دي پاتې شوي. خو، د ځای په ځای شوي، نیم ځای په ځای شوي او یا څه نا څه کوچي په هره بڼه کې چې وي؛ د نور افغان نفوس په څېر زیات شوي دي.

- پښتانه کوچیان د هېواد د ټولو کوچیانو٪ ۸۹؛ د هېواد د ټولو نفوس ۹,۹۵ .... ۲,۹۸۵,۰۰۰
- نور کوچیان د هېواد د ټولو کوچیانو ٪۱۱؛ د هېواد
- د ټول نفوس٪ ۱,۲۳ .... ۳۶۹,۰۰۰

ټول کوچیان د هېواد د ټول نفوس۱۱,۱۸ .... ۳,۳۵۴,۰۰۰

د هېواد ټول نفوس.. ۳۰,۰۰۰,۰۰۰

د هېواد په کچ د بېلو بېلو قومي ګروپونو شمار:

شمير	قومي ګروپونه	شمار
۱	د افغانستان ټول پښتانه	۱۸,۸۲۲,۰۰۰
۲	تاجك	۳,۷۱۴,۰۰۰
۳	هزاره	۲,۶۹۷,۰۰۰
۴	ازبك	۱,۸۳۰,۰۰۰
۵	ترکمن	۸۰۷,۰۰۰
۶	ايماق	۸۰۴,۰۰۰
۷	نور کوچني اقليتونه	۱,۳۲۶,۰۰۰
ټول		۳۰,۰۰۰,۰۰۰

يادونه: د نورو کوچنيو قومي اقليتونو په پورتني شمار کې ۳۰۰,۰۰۰ افغان بلوچ هم ګډ دي.

په افغانستان کې د قومونو ويش ښيي چې شمالي افغانستان د زيات شمير افغان قومونو د تراکم سيمه ده. په شمال ختيزه حوزه کې د بدخشان نه نيولې په لويديز کې تر فراه پورې، تاجك د نفوسو په سلو کې ۲۱، ازبك ۱۷,۵، ترکمن ۷,۶، هزاره ګان ۶ او ايماق په سلو کې ۵,۷ نفوس جوړوي. نو، پښتانه په سلو کې ددې زون د نفوسو د ۳۹,۴۷ په توګه اکثريت قومي ګروپ جوړ وي. عرب، بلوچ، مغل او نورې کوچنۍ قومي ډلې ددې زون کوچني اقليتونه دي.

په دې زون کې د تاجکو او ازبکو فيصدۍ سره نژدې دي: د افغانستان د ټولو تاجکو په سلو کې ۷ او د ازبکو په سلو کې ۶ نفوس په دې زون کې آباد دي. په بله ژبه، په سلو کې د افغانستان دټولو تاجکو ۷ او نژدې ټول ازبك پدې زون کې اوسيږي. په سلو کې د ټولو پښتنو ۱۳، د هېواد د ټولو هزاره ګانو او ايماقو په سلو کې دوه دوه په دې زون کې ميشت دي. يوازې په شمال + لويديز زون کې آباد پښتانه د هېواد د ټولو تاجکو او ددې زون ميشت تاجك د هېواد د ټولو ازبکو سره برابر دي.

جنوب + ختيز زون چې پښتنو پکې خپل ژبني هويت ساتلی؛ د پښتنو د مطلق اکثريت سيمه ده. شاړې، نورستاني، عرب او ګوجر ددې سيمې غټ کوچني اقليتونه دي. په همدې توګه بلوچ د يوه کوچني اقليت په توګه په جنوب کې آباد دي.

د اکثريت او غټو قومي اقليتونو ويش:

پښتانه : د هېواد د ټولو ۶۲,۷۳ پښتنو په سلو کې دوه د هېواد په مرکزي، ۱۳ د هېواد په شمال + لويديز، ۳۷ په جنوب + ختيز او په سلو کې پاتې ۱۰ د کوچيانو په توګه آباد دي.

تاجک: په سلو کې دهيواد د ټولو ۱۲ تاجکو ۷ د هندوکش په شمال کې له بدخشان نه نيولې تر فراه پورې او په سلو کې پاتې ۵ د هندوکش په جنوب کې ډير په پروان، کاپيسا او

کابل کې آباد دي

هزاره: بامیان په افغانستان کې د هزاره ګانو اصلي سیمه ده. خو، د یادونې وړده چې په سلو کې د افغانستان د ټولو ۹ هزاره ګانو یوازې ۳ د بامیانو په ګډون په مرکزي افغانستان، په سلو کې ۲ په شمال+ لویدیز زون او په سلو کې پاتې ۴ هزاره ګان دهیواد جنوب + ختیز زون کې آباد دي.

د افغانستان د ټولو ازبکو، ترکمنو او ایماقو د اوسیدو اصلي سیمه شمال+ لویدیځ زون دی.

۲. پاکستان:

د پاکستان د ۱۹۹۷ کال د سرشمیرنې له مخې ددې هېواد ټول نفوس ۱۳۵,۲۸۰,۰۰۰ ښودل شوی دی (۱۳):

شمیر	قومي- ژبني ګروپونه	نفوس
۱	شمال لویدیزه سرحدي صوبه	۲۰,۳۴۳,۰۰۰
۲	پنجاب	۷۳,۱۶۰,۰۰۰
۳	سند	۲۹,۵۶۸,۰۰۰
۴	بلوچستان	۶,۷۳۸,۰۰۰
۵	فاټا FATA او نور	۵,۴۷۱,۰۰۰
ټول		۱۳۵,۲۸۰,۰۰۰

ددې هېواد د ۱۹۸۱ کال دسر شمیرنې له مخې د بېلو بېلو قومي- ژبنیو ګروپونو فیصدۍ په لاندې ډول دي (۱۴):

شمیر	قومي- ژبني ګروپونه	فیصدي
۱	پنجابیان	۴۸,۱۷
۲	پښتانه	۱۳,۱۴
۳	سندیان	۱۱,۷۷
۴	سرائیکیان	۹,۸۳
۵	مهاجر	۷,۶
۶	بلوچ	۴,۲۱
نور کوچني قومي- ژبني ګروپونه		۵,۲۴

یادونه: پنجابیان کوم قومي ګروپ نه، بلکې د یوزیات شمیر قومي- ژبنیو ګروپونو مجموعه ده.

مهاجر: هغه هندي مسلمانان دي چې په ۱۹۴۷ کال کې د هند د ویش په خت کې پاکستان ته راغلل. مهاجر پخپله د بیلو بیلو قومي- ژبنیو ګروپونو مجموعه ده؛ نه یوځانګړی قومي- ژبنی ګروپ.

د یادونې وړده چې په پاکستان کې هم د قومونو فیصدي یوه نانډریزه مسئله ده. ټولو ته د منلو وړ فیصدۍ په لاس کې نشته. پښتانه، بلوچ او سرائیکي قومي – ژبني ګروپونه د پاکستان په ټول نفوس کې د خپلو فیصدیو سره موافق ندي. دمثال په توګه په بلوچستان کې پښتانه او بلوچ خپل دقیق شمار نلري. په سند کې بلوچ، پښتانه او سندیان

یو په بل کې دل شویدي. په شمال لویدیزه سرحدي صوبه North West Frontier Province (NWFP) کې غیر پښتو ژبې پښتانه له پښتو ژبو پښتنو نه کم شوي. په پنجاب کې په خته یو زیات شمیر پښتانه په سرائیکي ژبني ګروپ کې ورك او شمارل شویدي. په همدې ډول. لکه څنګه چې د پښتنو په ګډون یو زیات شمیر غټ او واړه قومي ګروپونه په پنجابي قومي- ژبني ګروپ کې شمارل شوي؛ په کشمیر کې هم پښتانه په کلتوري بنسټ ورك شویدي.

مونږ په پاکستان کې د قومي ګروپونو په هکله د قیقه او پراخه څیړنه نلرو. خو، داچې په افغانستان کې د قومونو په بنسټ ولاړ فدرالیزم سیمه ییزې قومي لاس اچونې کولای شي؛ نو په لنډ ډول مو د پاکستان قومي- ژبني ګروپونه له نظره تیر کړي دي.

لومړی، پښتانه

الف، پښتانه په شمال لویدیزه سرحدي صوبه کې: د ۱۹۸۱ کال د سر شمیرنې له مخې یوازې پښتو ژبو پښتنو ددې صوبې په سلو کې ۶۸،۳ نفوس جوړاوه [۱۵]. نو د پاکستان د۱۹۹۷ کال د نفوسو له مخې ددې صوبې پښتو ژبي پښتانه په لاندې ډول ګڼلای شو:

۲۰،۳۴۳،۰۰۰ × ۶۸،۳٪ = ۱۳،۸۹۴،۲۶۹

خو، د دې صوبې د ډیره اسماعیل خان D. I. Khan د ولسوالی (ضلعی) او د هزاره ډویژن Division (لویه ولسوالي) د ایبټ آباد او مانسهرې د ولسوالیو غیر پښتو ژبی پښتانه هم ددې صوبې د پاملرنې وړ نفوس جوړ وي. خو داچې اوس د ډیره اسماعیل خان د غیر پښتو ژبو پښتنو په هکله څه ناخه دقیق معلومات په لاس کې نلرو؛ نو پدې څیړنه کې مو دا پښتانه په نظر کې نیولي ندي. د ۱۹۸۱ کال د سرشمیرنې له مخې د مانسهرې او ایبټ آباد ولسوالیو، چې زیات په ترین، ساپیو، مشوانیو، زاخیلو او نورو پښتنوقومي ګروپونو آبادې دي؛ په ترتیب سره ددې صوبې په سلو کې ۹،۶۴ او ۱۰،۵۷ نفوس جوړاوه [۱۶]. پښتانه ددې دواړو ولسوالیو په شلو کې لږ تر لږه ۸۰ نفوس جوړوي [۱۷]. نو، پدې صوبه کې یوازې د همدې دوو ولسوالیو غیر پښتو ژبې پښتانه د ۱۹۸۱ کال د فیصدی له مخې د صوبې په کچ د ۱۹۹۷ کال په نفوس کې لاندې عدد خپلولې شي:

مانسهره	۲۰،۳۴۳،۰۰۰ x ۹،۶۴ ٪ = ۱،۹۶۱،۰۶۵
ایبټ آباد	۲۰،۳۴۳،۰۰۰x ۱۰،۵۷ ٪ = ۲،۱۵۰،۲۵۵
ټول نفوس........................	۴،۱۱۱،۳۲۰
غیر پښتو ژبي پښتانه	۴،۱۱۱،۳۲۰x ۸۰ ٪ =۳،۲۸۹،۰۵۶

ب، پښتانه په پنجاب کې:

د پاکستان د ۱۹۸۱ کال د سر شمیرنې له مخې د پنجاب د اټك او میانوالی ولسوالیو، چې په اویایمه لسیزه کې له شمال لویدیزې سرحدي صوبې نه بېلې او په پنجاب

پوری وتړل شوې او زیاتې په عیسی خیلو، نیازیو او ختکو پښتني قومونو آبادې دي. په ترتیب سره د پنجاب د ټول نفوس ۲،۴۲ او ۲،۹۱ نفوس جوړاوه [۱۸]. ددې دوو ولسوالیو پښتون نفوس که په ترتیب سره د پنجاب د ټول نفوس ۲ او ۲،۵ هم ونیسو [۱۹] نو، ددې دوو ولسوالیو غیر پښتو ژبې پښتانه د پاکستان د ۱۹۹۷ کال د سر شمیرنې له مخې دپنجاب په ټول نفوس کې لاندې شمیر جوړ ولای شي:

اټك .... ۱،۴۶۳،۲۰۰ = ۲٪ × ۷۳،۱۶۰،۰۰۰

میانوالې............................ ۱،۸۲۹،۰۰۰ = ۲،۵٪ × ۷۳،۱۶۰،۰۰۰

ټول............................ ۳،۲۹۲،۲۰۰

په دې سربیره، د پاکستان د ۱۹۸۱ کال سرشمیرنې په ټول پنجاب کې په سلو کې ۰،۷۶ پښتوژبې پښتانه ښودلي دي [۲۰]:

۷۳،۱۶۰،۰۰۰x ۰،۷۶=۵۵۶،۰۱۶

د دقیقو ارقامو د نه درلودلو له کبله مو د پنجاب د قصور Kasur د ولسوالۍ غیر پښتو ژبي پښتانه، د ګوجرانوالې او ګوجرات غیر پښتو ژبي پښتانه، په سرائیکي قومي- ژبني ګروپ کې د ملتان، ډیره غازي خان، فیصل آباد او بهاولپور د ولسوالیو په ختـه لودي، نیازي، ختك، عیسی‌خیل اونور دل شوي سرائیکي ژبي پښتانه پدې څیړنه کې په نظر کې ندي نیولي. خو، بیاهم د پنجاب پښتو ژبي او غیر پښتو ژبي پښتانه لږ تر لږه ۳،۸۴۸،۲۱۶ کیږي.

ج، پښتانه په بلوچستان کې:

د یادونې وړ ده چې، د بلوچستان د ټولې ۳۴۷،۱۹۰ مربع کیلو متره [۲۱] ځمکې په زیات پراخوالي کې بلوچ (بلوچ + براهوي) او په پاتې لږ پراخوالي کې پښتانه آباد دي. خو د وروستي پراخوالي د نفوسو له تراکم نه د لومړني پراخوالي د نفوسو لږ تراکم په بلوچستان کې د بلوچو او پښتنو په شمیر کې یو معکوس تناسب منځ ته راوستی دی.

د یادونې بل مهم ټکی دادی چې، د افغانستان، ایران او پاکستان د درې واړو هیوادونو په بلوچ میشته سیمو کې د نفوسو تراکم ډیر ټیټ دی. د مثال په توګه د افغانستان په اصلي بلوچ میشته سیمه نیمروز کې د نفوسو تراکم په ۱۹۹۰ کال کې درې [۲۲] او په پاکستاني بلوچستان کې په ۱۹۸۱کې ۱۲ و. خو، په سند کې ۱۳۵، په پنجاب کې ۲۳۰ او NWFP کې ۱۴۸ و[۲۳]. له بلې خوا د پاکستان د نوموړې سر شمیرنې له مخې د بلوچستان په پښتنو میشتو سیمو کې د نفوسو تراکم په بلوچ میشته سیمو کې د نفوسو له تراکم نه زیات ښودل شوی دی. د مثال په ډول د بلوچستان په پښتنه میشته سیمه پشین کې د نفوسو تراکم په ۱۹۸۱ کال کې ۳۴،۱ و. خو، په بلوچ میشته سیمه پنجګور Panjgur کې دا تراکم ۹،۵ و؛ په پښتون میشته سیمه ژوب کې ۱۳،۳، خو، په بلوچ میشته سیمه خضدار کې۶ و [۲۴] په دې برسیره، کویټه د بلوچستان د مرکز او ډیر نفوسه ښار په توګه چې د ۱۹۸۱ کال د سرشمیرنې له مخې یې د نفوسو تراکم ۱۸۴ و او د بلوچستان ۸،۸٪

نفوس یې درلود، زیاته زیاته یوه پښتنه میشته سیمه ده. په کویټه برسیره، د بلوچستان د غټو او ډېر نفوسه مرکزونو په توګه پشین، لورالایي او ژوب، چې هر یوه په نوموړي کال کې په ترتیب سره په سلو کې د بلوچستان ۸,۷۴ ، ۸,۹۵ او ۸,۳۵ نفوس جوړاوه؛ هم ټولې پښتنې میشتې سیمې دي.

سره لدې چې، پښتانه ددې سر شمیرنې نتایجو ته د شك په سترګه ګوري؛ خو د نفوسو د تراکم توپیر د بلوچو او پښتنو د سیمو ترمنځ روڼ دی. په سر شمیرنه کې، د پښتنو له قوله، پښتنو د پاکستان په وروستۍ (۱۹۹۷) سر شمیرنه کې بشپړ ګډون هم و نکړ. دوی وایي چې د بلوچو د قبایلي نظام د نفوذ له مخې په کوچیاني ډوله بلوچ میشته سیمو کې سر شمیرنه په نورو سیمو کې له سر شمیرنې نه توپیر لري. هلته د بلوچي سردارانو په خوښه د هغوی د قبیلو د خلکو شمار ثبتیږي. د یو شمیر با خبرو بلوچو له قوله اصلي بلوچ میشته سیمه د سند صوبه ده، چې د نیمايي نه زیات نفوس یې په ژبني لحاظ سندیان خو په خته بلوچ – براهویان دي.

د پاکستان د ۱۹۸۱ کال سر شمیرنه په بلوچستان کې د نفوسو په سلو کې ۲۵,۰۷ پښتو ژبي پښتانه ښيي [۲۵]. خو د یادونې وړ ټکی دادی چې د کندهار له شوراوك نه پخوا را اوښتي بړیخ ترینان پښتانه د پاکستاني بلوچستان دنوشکۍ بلوچي ژبي پښتانه دي [۲۶]. پدې برسیره، د بلوچستان بلوچي ژبي" رئیسانان" قبیله ځان بلوچ نه بلکې پښتانه " ترین" بولي. خو، موږ د دقیقو ارقامو د نه درلودلو له مخې دا پښتانه په نظر کې ندي نیولي. په هرحال، د بلوچستان په نفوسو کې دپښتنو او بلوچو – براهویانو ترمنځ د فیصدۍ موضوع یوه ناندریزه ده. نو که دبلوچستان په ټول نفوس کې پښتون او بلوڅ نفوس مساوي هم ونیول شي، د بلوچستان پښتو ژبي پښتانه څه نا څه ۲,۷۶۲,۵۸۰ تنه کیږي.

د، پښتانه په سند کې:

د پاکستان د ۱۹۸۱ کال سرشمیرنې دسند په ښاري نفوس کې په سلو کې ۶,۴۸ ، په کلیوالي نفوس کې ۰,۶۴ او د ټول سند په نفوس کې په سلو کې ۳,۰۶ پښتو ژبي پښتانه ښودلي دي [۲۷] . خو، یو شمیر با خبره پښتني منابع نه یوازې په سند کې پښتو ژبي پښتانه له پورتني شمار نه زیات ښيي؛ وایي چې یوزیات شمیر غیر پښتو ژبي پښتانه هم په تیره بیا د سند دکراچۍ په بندري تجارتي ښار، حیدرآباد او سیبۍ کې آباد دي. دوی په سند کې یوازې پښتو ژبي پښتانه درې میلیونه، چې د سند د ټول نفوس په سلو کې لس کیږي، ښيي.

د یادونې وړ ده چې، د سند دسیبۍ Sibi د ولسوالۍ یو زیات شمیر خلك سندي ژبي پښتانه دي. د حیدرآباد یو شمیر پښتنو خپله مورنۍ ژبه پرېښې او د کراچۍ پښتانه هم په همدې برخلیك اخته دي. په عمومي توګه، سندي پښتانه د سندي ژبو، اردو ژبو په نوم په "سندي" او "مهاجر" قومي- ژبني ګروپونو کې شمیرل شویدي. په هر حال، ویل کیږي چې، پښتو ژبي پښتانه لاهم دسندي پښتنو اکثریت جوړوي.

مونږ اوس اوس د سند دپښتو ژبو او غير پښتو ژبو پښتنو د شمار په هکله دقيق ارقام په لاس کې نلرو. نو ځکه مو په دی څېړنه کې دسند د پښتنو لپاره د پاکستاني باخبرو پښتني منابعو او دولتي خپرو شويو فيصديو په ځای د ټول سند دپښتو ژبو او غير پښتو ژبو پښتنو لپاره د يوې منځنۍ فيصدۍ په توګه د ۶،۴۸ پورتنی عدد او بيا ټول سندي پښتانه په سلو کې ۷۰ پښتو ژبي پښتانه په نظر کې نيولي دي.

۱	ټول سندي پښتانه (اټکل):	= ۱،۹۱۶،۰۰۰	۶،۴۸%	×	۲۹،۵۶۸،۰۰۰
۲	پښتو ژبي:	= ۱،۳۴۱،۲۰۰	۷۰%	×	۱،۹۱۶،۰۰۰
۳	غير پښتو ژبي:	= ۵۷۴،۸۰۰	- ۱،۳۴۱،۲۰۰		۱،۹۱۶،۰۰۰

هـ ، پښتانه په کشمير کې: د دقيقو ارقامو او معلوماتو د نه درلودلو له کبله مو دا پښتانه په نظر کې ندي نيولي.

و ، پښتانه په FATA کې: سره لدې چې پښتانه د FATA د پښتنو شمير له پنځو ميليونو نه زيات ګڼي، خو، مونږ د پاکستان د ۱۹۹۷ کال درسمي سرشميرنې له مخې د FATA د پښتو شمير پنځه ميليونه اټکل کړی دی.

په لنډ ډول د پاکستان پښتو ژبي او غير پښتو ژبي پښتانه په لاندې ډول شميرلای شو:

شمېر	استوګنځي	پښتو ژبي	غير پښتو ژبي	ټول	%
۱	NWFP	۱۳،۸۹۴،۲۶۹	۳،۲۸۹،۰۵۶	۱۷،۱۸۳،۳۲۵	۸۴،۵
۲	فاټا FATA	۵،۰۰۰،۰۰۰	_	۵،۰۰۰،۰۰۰	
۳	پنجاب	۵۵۶،۰۱۶	۳،۲۹۲،۲۰۰	۳،۸۴۸،۲۰۰	۵
۴	بلوچستان	۲،۷۶۲،۵۸۰	؟	۲،۷۶۲،۵۸۰	۴۰
۵	سند	۱،۳۴۱،۲۰۰	۵۷۴،۸۰۰	۱،۹۱۶،۰۰۰	۶،۵
ټول		۲۳،۵۵۴،۰۰۰	۷،۱۵۶،۰۰۰	۳۰،۷۱۰،۰۰۰	۲۲،۷

پنجابیان:

د پاکستان د یوې صوبې په توګه "پنجاب" د "پنج آب"، د" پنځو اوبو" یا د" پنځو سیندونو" د بهیر جغرافیه او "پنجابي" ددې جغرافیې د بیلو بیلو قومي ـ ژبنیو ګروپونو د اکثریت ژبه ده. یانې پنجابي د ژبې نوم دی، نه د یوه ځانګړي قومي ګروپ. د پنجاب اوسیدونکي، لکه د افغاني، ایراني او یا پخپله د پاکستان د بلوچو او پښتنو قومي ګروپونو په څیر د ختې او وینې په بنسټ له نورو نه بیل شوي نه دي؛ بلکې د پاکستان د نورو قومي ـ ژبنیو ګروپونو نه د پنجابي ژبې او بیا په خپلو کې زیات زیات د کسب او کار له مخې بیل او ویشل شوي دي. د مثال په توګه مالدار د"ګوجر"، کروندګر د "جټ" ، آهنګر د" لوهار" مشران د "ملك" او "چوهدري" او "راجپوت" د پخوانیو باچایانو او راجاګانو د نسلونو د پاتې شونو په توګه نن سبا د بیلو بیلو قومونو بڼه نیولې ده.

د یادونې وړ خبره داده چې، پښتانه، بلوچ، سندیان، سرائیکیان او کشمیریان هم پخپل وار ددې جغرافیې پنجابي ژبي شوي ګروپونه دي. ځنې مهم پنجابي قومي ـ ژبني ګروپونه راجپوت، جټ، ګوجر، بټ، پښتانه، بلوچ، مهر، سوپرا، کهوکر، ملك، لوهار، کمبوه، طوایف، ترکهاڼ، انصاري، راهي، فقیران، چنګړ او نور دي.

جټ او ګوجر د پنجابي ژبني ګروپ مهم جوړونکي توکي دي. د پاکستان د ۱۹۸۱ کال د سر شمیرنې له مخې پنجابي ژبو په سلو کې د پاکستان د ټول نفوس ۴۸,۱۷ نفوس جوړاوه. جټ او ګوجر د دوو مهمو پنجابي ژبو ګروپونو په توګه، که د فیصدۍ د پورتني عدد دوه برخې هم وي؛ نو، د پورتني عدد تر ۳۵ پورې همدا دوه او پاتې ۱۳ نفوس نور ارجل پنجابي ژبي ګروپونه جوړوي. د یو شمیر باخبرو پنجابي ژبو منابعو له قوله د پاکستان په ټول پنجابي ژبي نفوس کې د دې ګرپونو فیصدي په دې ډول اټکلیږي:
جټ په سلو کې ۱۵ ـ ۲۰ (که ۲۰ و نیول شي) - ګوجر ۱۰ـ ۱۵ (که ۱۵ ونیول شي) - ارجل ۱۳ : ټول ټال = ۴۸.

سندیان :

د ۱۹۸۱ کال د سر شمیرنې له مخې سندي ژبو د پاکستان د ټول نفوس په سلو کې ۱۱,۷۷ نفوس جوړاوه. سند هم دیو شمیر باخبرو بلوچو او سندیانو له قوله یوه بلوچ میشته سیمه ده چې، له نیمایي نه زیات نفوس یې په خته بلوچ دي. د پورتنۍ فیصدۍ له مخې د پاکستان د ۱۹۹۷ کال د سر شمیرنې له مخې د پاکستان په ټول نفوس کې سندیان په دې ډول شمیرلای شو:

۱۳۵,۲۸۰,۰۰۰×۱۱,۷۷%= ۱۵,۹۲۲,۴۵۶

سرائیکیان :

د پنجاب د غټو قومي ګروپونو په څنګ کې سرائیکیان د پنجاب یو بل غټ قومي- ژبنی ګروپ دی. سرائیکیان ګډ پنجابي- سندي هویت لري. دوی د ۱۹۶۱ کال په

سر شمیرنه کې پنجابیان و ګڼل شول [۲۹] د ۱۹۸۱ کال په سر شمیرنه کې یې د پاکستان په ټول نفوس کې د ۹.۸۳ فیصدۍ په ګډلو د پنجاب د نورو قومي ګروپونو نه بېل خو دپنجاب دننه خپلواك سرائیکي هویت ترلاسه او په نوي یمه لسیزه کې د خپلواکې صوبې غوښتونکی شول. سرائیکیان په غټه کې دیوه قومي - ژبني ګروپ په توګه په ګډه پنجابي – سندي کلتوري بتې. کې د پاکستان د بېلو بېلو آبادو قومي ګروپونو ویلې شوي ټولنه ده. پښتانه ددې ګروپ یو مهم توکی دی. یوزیات شمیر سرائیکي ژبې لودي، نیازي او عیسی خیل پښتانه په ملتان، بهاولپور، فیصل آباد او ډیره غازي خان کې ان د اسلام د ظهور نه وړاندی او بیا دملتان دلودیانو د لومړي سلطنت دوختونو راهیسې آباد دي.

مونږ د دقیقو ارقامو د نه درلودلو له کبله پدې ځیړنه کې دا غیر پښتو ژبې پښتانه په نظر کې ندي نیولي. سرائیکیان نه یوازې د پاکستان په ټول نفوس کې د خپلې فیصدۍ له پورتني عدد سره موافق ندي، بلکې په ملتان، بهاولپور او ډیره غازي خان برسیره، فیصل آباد، سرګوډه او رحیم یارخان هم سرائیکي سیمې بولي. د پورتنۍ فیصدۍ له مخې د پاکستان د۱۹۹۷ کال په ټول نفوس کې سرائیکیان لاندې شمار خپلولی شي:

۱۳۵,۲۸۰,۰۰۰× ۹,۸۳% = ۱۳,۲۹۸,۰۰۰

مهاجر:

مهاجر هم د ۱۹۸۱کال د خپلې فیصدۍ (۷,۶) له مخې د پاکستان د ۱۹۹۷ کال په ټول نفوس کې لاندې شمار خپلولای شي:

۱۳۵,۲۸۰,۰۰۰× ۷,۶% = ۱۰,۲۸۱,۲۸۰

بلوچ:

په بلوچستان کې د بلوچو (بلوچ + براهویان) فیصدي او شمار په دې صوبه کې د پښتنو په برخه کې څه نا څه توضیح شویدي. خو، د یادونې وړ بل ټکی دادی چې، د سیمې د بلوچو زیات شمیر په کلتوري لحاظ د اوښتو بلوچو په توګه په سند کې آباد او په سندي کلتور کې دل شویدي. د مثال په توګه د سند مهم "تالپور" او "بیجراني" قومي ګروپونه په خته بلوچ دي [۳۰] خو، مونږ د دقیقو ارقامو د نه درلودلو له کبله دوی په نظر کې ندي نیولي. د پاکستان د ۱۹۸۱ کال سرشمیرنه د بلوچستان غیر پښتو او غیر بلوچي، براهوي ژبې نفوس په سلو کې ۱۷,۹۴، پښتو ژبي ۲۵,۰۷، بلوچي ژبي ۳۶,۳۱ او براهوي ژبي په سلو کې ۲۰,۶۸ ښیي [۳۱]. که په بلوچستان کې بلوچ- براهوي او پښتون نفوس برابر هم و منل شي نو د بلوچستان بلوچ – براهویان په لاندې ډول ګڼلای شو:

د بلوچستان ټول غیر پښتانه، غیر بلوچي – براهوي:

۶,۷۳۸,۰۰۰ ×۱۸% = ۱,۲۱۲,۸۴۰

بلوچ .... ۵,۵۲۵,۱۶۰×۳۰% =۱,۶۵۷,۵۴۸

براهوي .... ۵,۵۲۵,۱۶۰×۲۰% = ۱,۱۰۵,۰۳۲

د بلوچستان ټول بلوچ - براهوي ۲,۷۶۲,۵۸۰

د پاکستان نور بلوچ - براهویان:

شمال لویدیزه سرحدي صوبه[۳۲] ۲۰,۳۴۳,۰۰۰×۰,۰۵% =۱۰,۱۷۱

پنجاب[۳۳] .... ۷۳,۱۶۰,۰۰۰×۰,۵۸% =۴۲۴,۳۲۸

سند[۳۴] .... ۲۹,۵۶۸,۰۰۰× ۵,۵۹% =۱,۶۵۲,۸۵۱

ټول: ۲,۰۸۷,۳۵۰

د پاکستان ټول بلوچ - براهویان........................ ۴,۸۵۰,۰۰۰

په اسلام آباد کې میشت بلوچ - براهویان چې د پاملرنې وړ نفوس نه شي جوړولای، د ارقامو د نه درلودلو له کبله په دې څیړنه کې په نظر کې نه دي نیول شوي. خو په فرهنګي لحاظ سندي شوي بلوچان د پاکستان په ټول نفوس کې د لږ ترلږه لس میلیونه نفوس په جوړولو، ددې هېواد په ټول نفوس کې د سندیانو فیصدي ښکته راوستلای شي.

د شمار له مخې د پاکستان غټ قومي ـ ژبني ګروپونه په لاندې ډول دي:

ګڼه	قومي ـ ژبني ګروپونه		نفوس	د پاکستان د ټول نفوس په سلو کې
۱	پښتانه		۳۰,۷۱۰,۰۰۰	۲۲,۷
۲	پنجابي	جټ	۲۷,۰۵۶,۰۰۰	۲۰
۳	ژبي	ګوجر	۲۰,۲۹۲,۰۰۰	۱۵
۴	سندي ژبي		۱۵,۹۲۲,۴۵۶	۱۱,۷
۵	سرائیکي ژبي		۱۳,۲۹۸,۰۰۰	۹,۸۳
۶	مهاجر		۱۰,۲۸۱,۲۸۰	۷,۶
۷	بلوچ		۴,۸۵۰,۰۰۰	۳,۵۸
ټول			۱۲۲,۴۰۹,۷۳۶	۹۰,۴۸
کوچني قومي ـ ژبني اقلیتونه			۱۲,۸۷۰,۲۶۴	۹,۵۲
ټول ټال			۱۳۵,۲۸۰,۰۰۰	۱۰۰

۳- ایران:

د ۱۹۹۵ کال (۱۳۷۴ لمریز) د ایران د دولتي سر شمېرنې له مخې د ایران نفوس ۶۱,۱۸۳,۰۰۰ ښودل شوی و[۳۵]. په ۱۹۹۷ کال کې دا نفوس یوې بلې منبع ۶۲,۲۳۱,۰۰۰ ښودلی دی[۳۶]. د ایران غټ قومي ګروپونه فارس Persian، آذري Azeri، کرد Kurd، عرب Arab، بلوچ Baluch قشقاري Qashqari، ترکمن Turkmen، بختیاري Bakhtiari، لر Lur، ارمنیان Armenian او نور دي[۳۷]. فارسیان دایران د اکثریت قومي ګروپ په توګه د ۲۸,۴۴۰,۰۰۰ نفوس په درلودلو د ایران د ټول نفوس په سلو کې ۴۵,۶ کیږي[۳۸].

۴- ازبکستان: د ازبکستان غټې قومي ګروپونه د شمار له مخې په لاندې ډول دي:

شمیر	قومي ګروپونه	نفوس	فیصدي
۱	ازبك	۱۶,۶۰۰,۰۰۰	۷۱,۵
۲	روسان	۲,۵۴۰,۰۰۰	۱۱
۳	تاجك	۱,۰۳۰,۰۰۰	۴,۴
۴	نور کوچني قومي اقلیتونه	۳,۰۳۶,۰۰۰	۱۳,۱
ټول		۲۳,۲۰۶,۰۰۰	۱۰۰

۵- تاجکستان: د دې هېواد د غټو قومي ګروپونو شمار او فیصدي په دې ډول دي:

شمیر	قومي ګروپونه	نفوس	فیصدي
۱	تاجك	۳,۶۹۰,۰۰۰	۶۲
۲	ازبك	۱,۳۷۰,۰۰۰	۲۳
۳	روسان	۵۸۰,۰۰۰	۱۰
۴	نور کوچني قومي اقلیتونه	۳۰۵,۰۰۰	۵
ټول		۵,۹۴۵,۰۰۰	۱۰۰

٦. ترکمنستان: د شمار په ترتیب په ترکمنستان کې آباد قومي ګروپونه په لاندې ډول دي:

شمیر	قومي ګروپونه	نفوس	فیصدي
۱	ترکمن	۲,۹۹۰,۰۰۰	۶۵
۲	تاجك	۵۰۰,۰۰۰	۱۱
۳	روسان	۵۰۰,۰۰۰	۱۱
۴	ازبك	۳۶۰,۰۰۰	۸
۵	نور کوچني قومي اقلیتونه	۲۲۴,۰۰۰	۵
ټول		۴,۵۷۴,۰۰۰	۱۰۰

د سیمې د هیوادونو نفوس د شمار په ترتیب:

۱. پاکستان ۱۳۵,۲۸۰,۰۰۰
۲. ایران ۶۲,۲۳۱,۰۰۰
۳. افغانستان ۳۰,۰۰۰,۰۰۰
۴. ازبکستان ۲۳,۲۰۶,۰۰۰
۵. تاجکستان ۵,۹۴۵,۰۰۰
۶. ترکمنستان ۴,۵۷۴,۰۰۰

==

ټول ټال ۲۶۱,۲۳۶,۰۰۰

د سیمه ییزو قومي - ژبنیو ګروپونو ټول ټال نفوس:

UKCA

۱- پښتانه*

د افغانستان پښتانه	۱۸,۸۲۲,۰۰۰
د پاکستان پښتانه	۳۰,۷۱۰,۰۰۰
ټول پښتانه لړ تر لړه	۴۹,۵۳۲,۰۰۰

۲- بلوچ

افغان بلوچ	۳۰۰,۰۰۰
ایراني بلوچ	۱,۴۲۰,۰۰۰
پاکستاني بلوچ	۴,۸۵۰,۰۰۰
ټول بلوچ	۶,۵۷۰,۰۰۰

۳- ازبک

ازبکستان	۱۶,۶۰۰,۰۰۰
تاجکستان	۱,۳۷۰,۰۰۰
ترکمنستان	۳۶۰,۰۰۰
قرغیزستان	۵۷۰,۰۰۰
قزاقستان	۷۲۰,۰۰۰
افغانستان	۱,۸۳۰,۰۰۰
ټول ازبک	۲۱,۴۵۰,۰۰۰

۴- تاجک

تاجکستان	۳,۶۹۰,۰۰۰
افغانستان	۳,۷۱۴,۰۰۰
ازبکستان	۱,۰۳۰,۰۰۰
ترکمنستان	۵۰۰,۰۰۰
ټول تاجک	۸,۹۳۴,۰۰۰

* نه یوازې د هندوستان پښتانه، چې د برتانوي هند د ۱۹۰۱ کال د سر شمیرنې له مخې ۳,۴۰۷,۷۰۱ تنه ثبت شوي (۱) وو او اوس به (دوه زرم میلادي کال) خامخا له ۶۰,۰۰۰,۰۰۰ او ښتي وي، د ایران، مرکزي آسیا او د نړۍ د نورو هیوادونو آباد پښتانه هم پدې څېړنه کې په نظر کې نیول شوي ندي. پدې څېړنه کې مونږ یوازې دافغانستان او پاکستان او هغه هم زیات، پښتو ژبي پښتانه په نظر کې نیولي دي.

(1) Zalmai Hewadmal. *The History of Pashto literature in India (The Growth, Creation and Developmental phases of Pashto language and literature in India,* 1994 edition, Lahore, p., 37.

۵- ترکمن

ترکمنستان.. ۲,۹۹۰,۰۰۰

افغانستان.. ۸۰۷,۰۰۰

ایران.. ۹۷۰,۰۰۰

ټول ترکمن.. ۴,۷۶۷,۰۰۰

PROPERTY OF ACKU 11468

۶- روسان *

ازبکستان.. ۲,۵۴۰,۰۰۰

تاجکستان.. ۵۸۰,۰۰۰

ترکمنستان.. ۵۰۰,۰۰۰

ټول روسان (له افغانستان سره د مرکزي اسیا د ګاونډیو هیوادونو روسان)..... ۳,۶۲۰,۰۰۰

غټ غټ سیمه ییز قومي ـ ژبني ګروپونه:

ګڼه	قومي- ژبني ګروپونه	نفوس	د سیمې د ټول نفوس په سلو کې
۱	پښتانه	۴۹,۵۳۲,۰۰۰	۱۹
۲	فارسیان	۲۸,۴۴۰,۰۰۰	۱۱
۳	جټ	۲۷,۰۰۰,۰۰۰	۱۰,۳۳
۴	ازبك	۲۱,۴۵۰,۰۰۰	۸.۲
۵	ګوجر	۲۰,۲۹۲,۰۰۰	۷,۷۶
۶	سندیان	۱۵,۹۲۲,۴۵۶	۶
۷	سرائیکیان	۱۳,۲۹۸,۰۰۰	۵,۱
۸	مهاجر	۱۰,۲۸۱,۲۸۰	۴
۹	تاجك	۸,۹۳۴,۰۰۰	۳,۴
۱۰	بلوچ	۶,۵۷۰,۰۰۰	۲,۵۱
۱۱	ترکمن	۴,۷۶۷,۰۰۰	۱,۸۲
۱۲	روسان	۳,۶۲۰,۰۰۰	۱.۳۸
۱۳	هزاره**	۲,۶۹۷,۰۰۰	۱
ټول		۲۱۲,۸۰۳,۰۰۰	۸۱
نور قومي ـ ژبني اقلیتونه		۴۸,۴۳۳,۰۰۰	۱۹
ټول ټال		۲۶۱,۲۳۶,۰۰۰	۱۰۰

* د یادونې وړده چې د قرغیزستان د ۱,۱۵۰,۰۰۰ او د قزاقستان د ۷,۹۵۰,۰۰۰ روسانو په ګډون په ټوله مرکزي آسیا کې ۱۲,۷۲۰,۰۰۰ روسان آباد دي (وګورئ ۳۶ اخځ). د۳۶ اخځ له مخې د مرکزي آسیا د هیوادونو او قومي- ژبنیو ګروپونو نفوس د ۱۹۹۷ کال نفوس دی. وګورئ همدا اخځ.

** د پاکستان په بلوچستان کې د هزاره ګانو د شمار د نه درلودلو له کبله مو دا هزاره ګان په نظر کې ندي نیولي.

اخځونه

۱- محمد حسن کاکړ، رڼا او دفاع، د محمد حسن سهاك مقاله: بحثی پیرامون نفوس کشور، ۲۶-۲۷ مخونه، د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا د مرکز چاپ، ۱۹۹۹، پېښور.

(۲، ۳، ۴، ۶) - پورتنی آخځ، ۳۶۸ مخ.

۵- میر غلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ: ۱۱ مخ، ۱۹۶۷، کابل.

۷- پوهاند لطف الله ساپی، د خپلواکی مجله، دریمه- څلورمه ګڼه، ۱۰۵-۹۴ مخونه، د آزاد افغانستان د لیکوالو ټولنه، ۹۶-۱۹۹۵، پېښور.

8. Story of Pakistan, A Multimedia CD, Jin Technologies, 1999.

۹ - وګورئ (۷) اوم اخځ.

10. Wak Foundation for Afghanistan, "*The Ethnic Composition of Afghanistan*", KOR, p.27, Peshawar, 1999.

11. Ibid: pp.30-34.

12.Ibid, p.34.

13. *Story of Pakistan*, A Multimedia CD, Jin Technologies, 1999.

14. Selig S.Harrison (1986), "Ethnicity and the Political Stalemate in Pakistan", in A. Banuazizi and M. Weiner (eds), *The State, Religion and Ethnic Politics: Afghanistan, Iran, and Pakistan,* Syracuse. Syracuse University Press, P. 269.

15.1981 Census
Report of North West Frontier Province(NWFP), December, 1984. Population Census Organization. Statistics Division, Government of Pakistan, Islamabad, p. 10. Table 2:6- Percentage of Household by languages spoken and Rural/ Urban areas: 1981.

16. 1981 Census
Report of North West Frontier Province(NWFP), op cit, p.8 Table 2:3- Areas, Population, Density and Household size by district; 1980-81.

۱۷- زما خپله څېړنه، واك فونډیشن، ۱۹۹۹-۲۰۰۰ (موءلف).

18. 1981 Census
Report of Panjab Province, December 1984, p. 9, Table 2:3- Area, Percentage and Household size by district:1980 –81.

۱۹- زما خپله څېړنه، واك فونډیشن، ۱۹۹۹-۲۰۰۰ (موءلف).

20. 1981 Census
Report of Panjab Province, op. cit.p.10, Table 2:6- Percentage of Household by languages spoken and Rural / Urban areas :1981.

21. 1981 Census
Pakistan / December1984, Population Census Organization, Statistics Division, Government of Pakistan, Islamabad, p.7, Table 2:2- Areas, Population, and Density by Province, 1981.

۲۲- واك فونډیشن د افغانستان لپاره، د افغانستان قومي جوړښت، د ساپی د پښتو څېړنو او پراختیا د مرکز چاپ، ۷۴ مخ، پېښور، ۱۹۹۸ کال.

23. 1981 Census
Pakistan, op. cit, p.7.

24: 1981Census

Report of Baluchistan Province. p. 8.
25. Ibid. p. 10. Table 2:6.

۲۶- زلمی هېواد مل. هیله. ۱۷۵ مخ، ۱۷ گڼه، ۱۳۷۸ لمریز کال، پېښور.

27. 1981 Census
Report of Sind Province. December 1984. Population Census Organization. Statistics Division, Government of Pakistan. Islamabad. Table 2:6- Percentage of Household by Languages spoken and Rural / Urban Areas: 1981.

۲۸- زما خپله څېړنه ، د یو شمیر باخبرو محلي منابعو او شخصیتونو له قوله، واك فونډیشن ، ۲۰۰۰- ۱۹۹۹(مؤلف).

29. Selig S. Harrison. op, cit. P. 269.

۳۰- زما خپلې څېړنې(د سند او بلوچستان د یو شمیر باخبرو منابعو او شخصیتونو له قوله) January-February. 2000.

۳۱- و گورئ ۲۵ اخځ.

۳۲. و گورئ ۱۶اخځ ، ۱۰ مخ، ۶:۲ جدول

۳۳. و گورئ ۱۸ اخځ ، ۱۰ مخ، ۲: ۶ جدول

۳۴ . و گورئ ۲۷اخځ ،۹ مخ، ۶:۲ جدول

۳۵. فرهنگ جغرافیایي جهان، ۴۳ مخ، موسسه جغرافیایي و کار توگرافي سحاب، ۱۳۷۴ لمریز کال: ایران.

۳۶. محمدحسن کاکړ، رڼا او دفاع، د محمدحسن سهاك مقاله، پورتنی اخځ، ۳۵ مخ.

37. Patricia J. Higgins (1986). Minority – State Relations in contemporary Iran, In Ali.Banuazizi and M. Weiner (eds), *The State, Religion and Ethnic Politics: Afghanistan, Iran, and Pakistan*. p. 178.

۳۸- و گورئ ۳۶ اخځ.

درېیمه برخه:

فدرالیزم

د افغانستان دقومي جوړښت په هنداره کې

په دې برخه کې په افغانستان کې د قومونو په بنسټ د ولاړ فدرالیزم دجوړېدلو امکانات او ددې جوړېدو په نتیجه کې په سیمه ییزې سیاسي جغرافیې باندې د سیمه ییزو قومي ګروپونو د احتمالي پیوستون تاثیر څېړو.

الف. په جنوب کې

۱. د پښتانه نفوس په بنسټ:

۱,۱. د افغان پښتانه نفوس په بنسټ:

د پښتنو په ګډون افغانان په شپیتمه لسیزه کې اېډیالوژۍ د سخت درېځۍ په کمونستي (۹۲-۱۹۶۴) او اسلامي (۲۰۰۰-۱۹۶۴) دواړو بڼو کې سره وویشل. په یوه معتدله عنعنوي بڼه کې، پښتانه لړ تر لړه د شلمې پیړۍ له پیل نه د وهابي بنسټپالنې او وریسې د معتدلې پنج پیري سخت درېځۍ، د شلمې پیړۍ د شپیتمې او اویا یمې په دوو لسیزو کې داخواني سخت درېځۍ، په آتیایمه لسیزه کې له روس سره په جګړه کې په عملي ډول د اخواني او وهابي دواړو سخت درېځیو - بنسټ پالنو او په نوییمه لسیزه کې د طالبانو او عنعنوي خو سیاسي شویو ملایانو د بنسټپالنې Islamic Traditional Fundamentalism د اېډیالوژیك نفوذ لاندې راغلي دي.

خو، لدې سره سره، د اسلامي تصوف په بڼه کې "معتدل اسلام" له یوې او لاهم دیوه ژوندي کلتوري- سیاسي نظام په توګه" پښتونولي" او د پښتنو د "سیاسي قدرت" د پېړیو پېړیو تجربه له بلې خوا، ددې اسلامي سخت درېځۍ په وړاندې دِ یوه "باالفعل" نه، خو، د یوه "بالقوه" ګواښ په توګه له نظره نشي غورځیدای:

- کیدای شي دا"باالقوه" او "منقبضه" انرژي خپله پخپله له یوې خوا او د قومونو په بنسټ د ولاړ فدرالیزم په واسطه له بلې خوا" آزاده" ، په یوې" باالفعل" انرژۍ بدله او د اسلامي سخت درېځۍ د سیوري لاندې ساتل شوي افغان پښتانه له خپل ننني "بشري- باالقوه" غیر عامل سیاسي حالت نه یوه "سیاسي- باالفعل" حالت ته ورتېل وهي. نو:

د فدرالیزم د جوړېدو د اخ او ډب په دغسې یوه خام ختلي سیاسي چاپېریال کې یوه پاخه" باالفعل – سیاسي" حالت ته د پښتنو وراوښتل غټ سیمه ییز سیاسي عواقب درلودای شي:

- د افغان نشنلیزم دبیارغونې په بنسټ د یوه موټي افغانستان بیا جوړول او د فدرالیزم مخنیوی؛
- د پاکستان په تاوان، د فدرالیزم د عواقبو په توګه (په کمزوري اټکل) له یوه موټي افغانستان سره د ډیورنډ لاین د جنوب پښتانه د یووالي په صورت کې دلوی افغانستان بیا جوړول؛
- دافغانستان او پاکستان، دواړو، د ټوټه کیدو په بیه (په کمزوري اټکل) د لوی پښتونستان یا پښتونخوا جوړول؛
- او یا د پاکستان په ګټه، په مستقیم یا غیر مستقیم، په یوه نه یوه ډول (په ډاډه اټکل) د نني افغانستان ټوټه ټوټه کول.

پښتانه د پورتنیو څلور واړو احتمالي سیاسي عواقبو ستراتیژیکې څیړنې ته اړتیا لري. خو، په یوه ځغلند نظر هم د لیدو ده چې، نه یوازې د قومونو په بنسټ د ولاړ فدرالیزم، بلکې د اسلامي سخت دریځۍ په لومه کې د ګیر پښتانه نشنلیزم په خیټه کې دا څلور واړه"سیاسي عواقب" د څلورو "باالقوه انرژیو" په توګه ژوندي دي. خو:

- دا انقباض او انبساط ټول او ټول، د سیمه ییزو قوتونو، په تیره بیا د پاکستان، د" افغان، پښتانه" پالیسۍ د نظر لاندې دي او دي؛
- همدا نظربندي ده چې، له اویا یمې لسیزې، په تیره بیا له روس سره د جګړې له پیل راهیسې، دپښتنو د سیاسي مشرۍ پګړۍ پرون د اخواني - وهابي او نن د طالب اوملا په ښه کې داسلامي بنسټپالنې او سخت دریځۍ په سر ایښې ده.
- په نوموړې نظر بندۍ او منقبض حالت کې لا پاتې کیدل به د افغان نشنلیزم او معتدل اسلام په تاوان او د پاکستاني نشنلیزم او اسلامي سخت دریځۍ په ګټه د سیمې دا قومي اکثریت ګروپ په سیاسي- کلتوري بنسټ، نور هم ژوبل کړي.

خو، لدې ټولو سره سره، د افغانستان په کچ، نه یوازې په خپل قومي اکثریت موقف، بلکې په شمال، جنوب، ختیز او لویدیز کې آباد افغان پښتانه په تخنیکي لحاظ هم د قومونو په بنسټ ولاړ فدرالیزم ناشونی ګرځوي. افغان پښتانه څه داسلامي سخت دریځۍ نه په خپلواك باالفعل سیاسي او څه ددې سخت دریځۍ د لاس لاندې په یوه "باالقوه" حالت کې هم له فدرالیزم سره اړخ نشي لګولی:

۱. د خپلو سیاسي- اقتصادي ګټو په بنسټ نه غواړي یو موټی افغانستان په فدرالیزم ټوټه ټوټه او د شمال خپلې طبیعي زیرمې او ځمکنۍ ملکیت له لاسه ورکړي؛

۲. د فدرالیزم د عواقبو په توګه، بیا هم پښتانه نه غواړي، په شمال او جنوب کې د افغان قومي ګروپونو په بې ځایه کیدنې او بیا مېشتیدنې د نویو قومي- نژادي خونړیو پېښو یوه داسې تیره کیږدي، چې په اسانۍ شمال او جنوب ته غزیدای شي.

۱. ۲. د ډیورنډ لاین د جنوب پښتانه نفوس په بنسټ:

پاکستانی "ملي احساس"، "پاکستاني کیدل" او "پاکستاني هویت" ته د پاکستاني پښتنو وفاداري په افغانستان کې د فدرالیزم د اوږدې مودې له عواقبو سره نېغې اړیکې لرلای شي. دا خبره چې په افغانستان کې به د قومونو په بنسټ ولاړ فدرالیزم دافغانستان، پاکستان، یا دواړو، د ټوټه کیدو په بیه د افغانستان او پاکستان څه ناڅه پنځوس میلیونه پښتانه یو کړي، په یوه بنسټ لواړه او په بل دومره لواړه نه ده:

د پاکستاني نشنلیزم په لاس د اسلامي سخت دریځۍ په لومه کې د ګیر افغان، پښتانه نشنلیزم په بنسټ دا خبره لواړه ده:

- پاکستان، اسلامي جمهوریت نومول، د فیوډالیزم او پوځ په څنګ کې په سني اسلام تکیه او د لږترلږه ۳۳,۰۰۰ مدرسو احداث [۱] د کشمیر مسئلې ته د اسلامي جهاد نړیوال کچ ورکول، له خپله ځانه اخوا، خو د شمال او جنوب په لارو ګودرو د اسلامي سخت دریځۍ او بنسټپالنې وربرابرول، ټول او ټول په ډیر مهارت له اسلام نه د پاکستاني نشنلیزم د پخېدنې د سونګ د اصلي مادې په توګه کار اخیستل دي.
- په پاکستان کې پرونی محلي نشنلیزم په خپله سندي، بلوچي او پښتني بڼه کې نن سبا لګیا دی د پاکستاني کیدنې او پاکستاني نشنلیزم په قالب کې، په تیره بیا د وروستیو دوو لسیزو راهیسې، ځان نیسي. د پاکستاني نشنلیزم په بټۍ کې د محلي نشنلیزم د پرونیو غټو غټو ستو په ویلې کېدو د "پاکستاني کیدلو" احساس پیاوړی کیږي او پاکستانی نشنلیزم لګیا دی پخیږي. په پاکستاني پوځ او بیروکراسۍ کې ځای په ځای شوی پښتون پدې پخلي کې لوی لاس لري.
- په یوه "منقبض- بالقوه" حالت کې به د پښتانه نشنلیزم په لاپاتې کیدو د ډیورنډ لاین د جنوب FATA په Provincially Administered Tribal Areas (PATA) (Frontier Regions) او بیا به په Settled Areas (بشپړې ایل شوې سیمې) باندې په بدلیدو سره د پاکستاني نشنلیزم په بټۍ کې ویلې او د ډیورنډ لاین نه نیولې د هندوکش تر جنوبي لمنو پورې افغان پښتني سیمې به په Afghan FATA بدلیږي. Frontier Regions (سرحدي حوزې) به هم په جنوب کې د ویلې کیدو او په شمال کې د جوړېدو همدا لار نیسي. خو:

د اسلامي سخت دریځۍ د سیاسي او کلتوري برلاسۍ نه د خلاصون او یوه "باالفعل- سیاسي" حالت ته د افغان، پښتانه نشنلیزم په وراوښتلو داخبره څکه لواړه نه ده چې:

- د ویلې کیدو او هضمولو دا مرۍ د پاکستاني نشنلیزم د خوراك لپاره ډیره غټه ده:

- خپل "بالفعل- سیاسي" حالت ته د افغان نشنلیزم اوښتل سیمه ییزې ستراتیژیکي محاسبې بدلولای شي.
- د پاکستاني او افغاني نشنلیزم تر منځ، د فاصلې په توپیر، یو شمیر شریک سیمه ییز ستراتیژیك جغرافیا یي امکانات لاهم ژوندي پاتې دي:
- د FATA، Frontier Regions او Settled Areas (بشپړې ایل شوې سیمې، د مثال په توګه NWFP) د درې سیاسي جغرافیو شته والی د پاکستاني کیدنې د پخلې خامې او په خپل ځان باندې د پاکستاني نشنلیزم د بې باورۍ ښکاره نښې دي.
- د FATA سیاسي جغرافیه چې پخپل ۲۷,۲۲۰ مربع کیلو متره [۲] پراخوالي کې یې لږ تر لږه پنځه میلیونه پښتون آباد ساتلي، لاهم د چولستان، یاغستان، علاقه غیر او اجنسۍ Agencies په نومونو یادیږي. په یوه پېړۍ کې (۱۸۷۹-۱۹۷۳) له جوړو شویو ۱۴ اجنسیو [۳] نه تر نن پورې د یو شمېر اجنسیو په ادغام پاتې اوه اجنسۍ (FATA) لاهم د پاکستاني نشنلیزم په قول اهلي شوي نه دي.
- Frontier Regions (سرحدي حوزې)، په خپل څه نا څه ۵۰۰۰ مربع کیلومتره پراخوالي، لاهم بشپړه ایل شوې سیمه نه ګڼل کیږي.
- په بله ژبه، د ډیورنډ لاین د جنوب د پښتنانه نفوس په سلو کې ۱۷ لاهم په پاکستاني نشنلیزم کې د ویلې کیدو او شکل نیولو وړتیا نه لري؛ دا توکي لاهم د پاکستاني نشنلیزم په بټۍ کې لواړ پراته دي.
- همدلته ده چې لومړی FATA او بیا Frontier Regions ، دواړه، د پاکستاني او افغاني نشنلیزم، دواړو، په نظر ستراتیژیکې سیاسي جغرافیې دي.
- په دې سربېره، په "پښتونخوا" باندې د ۱۰۱,۷۴۱ مربع کیلو متره پراخوالی [۴] لرونکې شمال لویدیزې سرحدي صوبې(North West Frontier Province, NWFP) په نومولو کې د پاکستاني نشنلیزم پاتې راتلل د ډیورنډ لاین د جنوب په آباد پښتنانه، ددې نشنلیزم بله بې باوري ده. نو، د شمال په خطر سربېره، د پاکستاني نشنلیزم په خیټه کې دننه، د یوه بالقوه یا بالفعل، خطر شته والی دی، چې په افغانستان کې د قومونو په بنسټ له ولاړ فدرالیزم نه ډار لري؛ دا سې یو فدرالیزم چې په غالب ګومان په یوه سیمه ییز کچ د سیاسي جغرافیې له تړتیه کونې نه ښکته اهداف نشي تعقیبولای.
- سره له دې چې، د پاکستاني نشنلیزم تومنه، لږ تر لږه د تیرو شلو کلونو راهیسې، لګیا ده د افغان نشنلیزم په بیه ځان نیسي؛ بیا هم په شمال کې پښتون او افغان نشنلیزم، د خپلې ننۍ کمزورۍ سره سره د دوو پیاوړو قومي – سیاسي فکتیونو په توګه له نظره نه شي غورځولای.
- د افغان نشنلیزم بالفعل خاموالی خو بالقوه پوخوالی، د پاکستاني نشنلیزم بالفعل پوخوالی خو بالقوه خاموالی او نور تړل او تړل هغه بنسټیز او حسابي واقعیتونه دي، چې په افغانستان کې د فدرالیزم له برخلیك سره نېغې اړیکي لري نو:

- په افغانستان کې د قومونو په بنسټ ولاړ فدرالیزم ښايي د دغسې لواړو ملي او سيمه ييزو قومي، سياسي شرايطو په چاپيريال کې، د افغان نشنليزم په ګټه، پښتون نشنليزم تحريك کړي.

۳،۱. د ټول پښتانه نفوس په بنسټ:

له اټك نه نيولې تر ډيورنډ لاين پورې په سلو کې د سيمې د ټولو پښتنو ۶۰ (څه ناڅه ديرش ميليونه)، له ډيورنډ لاين نه نيولې د هندوکش تر جنوبي لمنو پورې په سلو کې دسيمې د ټولو پښتنو ۳۲ (څه نا څه ۱۵ ميليونه)، او د هندوکش شمال ته په سلو کې دسيمې د ټولو پښتنو ۸ (څه نا څه څلور ميليونه)، ټول ټال پنځوس ميليونه، پښتانه آباد دي. په بله ژبه، دسيمې د ټولو پښتنو په سلو کې شپېته د اکثريت قومي ګروپ په توګه د ډيورنډ لاين جنوب ته د پاکستان د ټول نفوس په سلو کې ۲۲،۷ [۵] په څه نا څه دوه نيم لکه مربع کيلومتره پراخوالي [۶] او په سلو کې پاتې څلوېښت پښتانه د ډيورنډ لاين شمال ته په سلو کې د ۶۳ افغان نفوس په جوړولو د اکثريت قومي ګروپ په توګه د نننې افغانستان په ۶۵۱،۶۴۹ مربع کيلومتره پراخوالي کې [۷] آباد دي. په نتيجه کې ويلای شو چې، يوازې له امو نه تر اټك پورې آباد پښتون نفوس د سيمې د ټولو آبادو مهمو قومي- ژبنيو ګروپونو په منځ کې د شمار له مخې لومړی قومي ګروپ دی. خو، دسيمې د ټولو نه د يوه غټ قومي ګروپ په توګه بيا هم د پښتانه نشنليزم خام پخلي پښتانه دوه- درې ټوټې او بيا دې ويش داپخلي نور هم خام ساتلی. خو:

لدې ويش سره سره، خپل د نننی شته ډاينامیزم او په افغانستان کې د قومونو په بنسټ ولاړ فدراليزم، دواړه، کيدای شي پښتون نشنليزم له خپل نننې "باالقوه - منقبض" حالت نه، د شمال او جنوب په خپلو دواړو بڼو کې، "آزاد" او "باالفعل" سياسي رول ولوبوي.

ب: په شمال کې

د ترکي نژاد په بنسټ:

۱،۲. د ازبک نفوس په بنسټ:

ازبک په مرکزي آسيا کې پياوړی نژادي او باالفعل سياسي قوت دی." لوی ازبکستان" " لوی ترکستان"او"پان ترکيزم" ټول د شپاړسمې پيړۍ د شيباني امپراطورۍ په پولو د ازبك نشنليزم د ترکي نژاد غوښتنې د لنډې او اوږدې مودې غوښتنې دي.

د سيمې ټول يوويشت نيم مليونه ۲۱،۴۵۰،۰۰۰ ازبك چې ۷۷ په سلو کې په ازبکستان کې آباد دي، د شمار له مخې د سيمې څلورم قومي ګروپ دی.

افغان ازبك د فدراليزم د يوه مؤسس غوښتونکي په توګه په افغانستان کې د نفوسو په سلو کې ۶،۱، خو په ازبکستان کې ۷۱،۵ نفوس جوړوي. په بله ژبه، د افغانستان او ازبکستان ازبك په ترتيب سره د سيمې د ټولو ازبکو ۸،۵ او۷۷ او د مرکزي آسيا نور

ازبك د سیمې د ټولو ازبکو په سلو کې۱۴,۵ نفوس جوړوي. ویلای شو افغان ازبك د شمار له مخې دازبکستان له ازبکو وروسته د سیمې د ازبکو دویم بشري قوت دی.

په سلو کې یوازې ۱۳ افغان ازبك چې د سمنګان اوبلخ په ولایتونو کې د اوسیدونکو په سلو کې یوازې ۱۶ نفوس جوړوي، له ازبکستان او په سلو کې پاتې ۸۷ افغان ازبك له تاجکستان او ترکمنستان سره په ګډه پوله له نورو افغان قومي ګروپونو سره ګډوډ پراته دي.

په ازبک میشتو سیمو کې د قومونو ویش[8] :

د ۲۲,۲۷۳ مربع کیلومتره پراخوالی[9] په درلودلو سره، اصلي ازبك میشته سیمه د فاریاب ولایت دي چې، نیمایې اوسیدونکي یې په خټه ازبك دي. ټولی ازبك میشته سیمې او په هغوی کې د قومونو ویش په لاندې ډول دی (لومړی نومره چارټ):

۱- فاریاب :

ازبك	۵۲,۲۷	په سلو کې
پښتانه	۲۷,۵۹	"
ترکمن	۱۴,۲۸	"

۲- بلخ :

پښتان	۵۳	په سلو کې
ازبك	۲۶,۴۲	"
هزاره	۶,۹۱	"
ترکمن	۶,۱۸	"
تاجك	۴,۹۳	"

۳- جوزجان :

ترکمن	۳۴,۴۱	"
ازبك	۲۵	"
پښتانه	۱۶	"
هزاره	۱۲,۲۳	"
تاجك	۸	"

۴- سمنګان :

ازبك	۲۵	"
هزاره	۴۰,۳۷	"
پښتانه	۱۸	"
تاجك	۱۱	"
ترکمن	۳	"

۵- تخار :

تاجك ۵۵ په سلو کې
ازبك ۲۲ "
پښتانه ۱۵ "
ترکمن ۲ "
هزاره ۱ "

۶- کندز :

پښتانه ۶۹ "
ازبك ۱۳ "
تاجك ۶ "
ترکمن ۴ "
هزاره ۱٫۶ "

۷- بدخشان :

تاجك ۸۳ "
ازبك ۱۰ "
پښتانه ۶ "

۸- بغلان :

پښتانه ۴۱ "
تاجك ۳۶٫۷ "
هزاره ۱۵ "
ازبك ۶ "

۹- بادغیس :

پښتانه ۵۶٫۲۱ "
تاجك ۱۲ "
هزاره ۴٫۳۶ "
ازبك ۲ "
ترکمن ۳٫۸۳ "

لیدل کیږي، چې ازبك په پورتنیو شمال ختیزو نهو ولایتونو کې له نورو قومي ګروپونو سره ګډ پراته دي. په سلو کې د ۵۲ ازبکو په درلودلو اصلي ازبك میشته سیمه فاریاب او په سلو کې د ۲ ازبکو په لرلو بادغیس د شمار له مخې نهمه او یا وروستی ازبك میشته سیمه ده. ازبك په یوازې ځان د بادغیس، بغلان، بدخشان، او کندز په ولایتونو کې بیخي ځیرمه یېز، د سمنګان، جوزجان، بلخ اوتخار ولایتونو کې د اوسیدونکو څلورمه او دفاریاب په ولایت کې د اوسیدونکو نیمایي نفوس جوړوي.

د افغانستان نژدې ټول ازبک په یوازې ځان د پورتنیو نهو ولایتونو د ټول ۱۸۲،۵۰۵ مربع کیلومتره[۱] پراخوالي د اوسیدونکو په سلو کې یوازې او یوازې ۵،۸۹ نفوس جوړوي. ویلای شو افغان ازبک د خپل کم نفوس له مخې د مرکزي آسیا له ازبکو سره یوځای په لوی ازبکستان، لوی ترکستان او پان ترکیزم کې د خپل ادغام او د افغانستان د ټوټه کولو په بیه له فدرالیزم نه ګټه اخستلای شي او بس.

۲،۳ . د ترکمن نفوس په بنسټ:

اصلي ترکمن میشته سیمې په افغانستان کې، د جوزجان او فاریاب ولایتونه دي. ترکمن پدې ولایتونو کې په ترتیب سره د اوسیدونکو په سلوکې۳۴ او۱۴ او دشمال او شمال لویدیز په نورو ولایتونو کې ځیر مه یېز نفوس جوړوي. ترکمن په شمال ختیز کې له تخار نه نیولې په لویدیز کې تر هرات پورې په پرتو اتو ولایتونو کې په عمومي ډول د اوسیدونکو په سلو کې یوازې ۲،۵۸ (نژدې ټول ترکمن) نفوس جوړوي. په اتو ترکمن میشتو ولایتونو کې د ترکمنو او نورو قومونو فیصدي په لومړي نومره چارټ کې لیدل کیږي. ګورو چې ترکمن په یوازې ځان د قومونو په بنسټ ولاړ فدرالیزم کې د خپل ډیر لږ شمار له مخې رول نشي لوبولای.

۳،۴. د ازبک – ترکمن نفوس په بنسټ:

ازبك او ترکمن ،دواړه، په ګډه له بدخشان نه نیولې تر هرات پورې په پرتو نهو ولایتونو کې (د افغانستان نژدې ټول ازبك او ترکمن) په سلو کې ټول ۸،۴۸ نفوس جوړوي. دا دواړه افغان اقلیتونه په ګډه هم د قومونو په بنسټ په ولاړ فدرالیزم کې دخپل لږ شمار له مخې د فدرالیزم پېټی نشي وړلای.

۵. د هزاره نفوس په بنسټ:

هزاره ګان په غټو افغان قومي اقلیتونو کې یوازیني اقلیت دی چې، دویني په بنسټ د پاکستاني بلوچستان له هزاره ګانو سره له عزیز ګلوۍ پرته.، بله کومه نړیواله نژدې خپلوي نلري. خو، په مذهبي بنسټ شیعه دولس امامي هزاره ګان له ایران سره نژدې سیاسي روابط او په غټه کې دسیمې له ازبکو سره مغلي شریکه وینه لري. په دی برسیره، هزاره ګان د سیمې د تاجکو، ازبکو، ترکمنو، او پښتنو په خلاف، په افغانستان کې په یوه محدود او کلابند جغرافیایي موقعیت کې پراته دي. هزاره ګانو په عمومي ډول له ۱۹۷۸ او په ځانګړي ډول له ۱۹۹۲ نه وروسته، ډیر کوښښ وکړ چې، په مرکزي افغانستان، شمال او کابل کې خپل یوځي- قومي سره لیرې پراته مرکزونه په جغرافیایي لحاظ هم ونښلوي. خو، تاجکو او پښتنو دا لار ډپ کړه. پدې برسیره، هزاره ګان له اتیا یمې لسیزې راپدې خوا، له خپل مذهبي سیاسي ملاتړ ایران سره د جغرافیایي اړخ د لګولو او له اوسني سیاسي جغرافیایي کلابندۍ نه دځان د ایستلو لپاره د لویدیز افغانستان په کوم مناسب ځای، مثلاً فراه، کې د ځمکني ملکیت د ترلاسه کولو په هځه کې هم یاتې راغلل. دهزاره ګانو دا لار هم

په لویدیز افغانستان کې د اباد پښتانه- تاجك جغرافیایي، قومي، مذهبي او سیاسي خنډ نیولې ده.

په اصلي هزاره میشتو سیمو کې د قومونو ویش[11] (دویم نومره چارټ):

۱. بامیان ✷

هزاره گان ۱۰۰ په سلو کې

۲. ارزگان:

پښتانه ۵۲,۵۲ په سلو کې

هزاره ۴۷,۴۸ په سلوکې

۳. غزني:

پښتانه ۵۳,۱۳ په سلو کې

هزاره ۴۴,۵۶ په سلو کې

۴- وردگ:

پښتانه ۵۷,۳۶ په سلو کې

هزاره ۳۹,۹۴ په سلو کې

۵- پروان:

پښتانه ۴۳,۳۳ په سلو کې

تاجك ۴۰,۴۸ په سلو کې

هزاره ۱۵,۶۵ په سلو کې

۶- کابل:

پښتانه ۶۹,۵ په سلو کې

تاجك ۱۹ په سلو کې

هزاره ۴ په سلو کې

۷- لوگر:

پښتانه ۸۵,۳۳ په سلو کې

تاجك ۱۳,۱۳ په سلوکې

هزاره ۱,۵ په سلو کې

۸- غور:

پښتانه ۴۰,۸۵ په سلو کې

تاجك ۷,۵۲ په سلو کې

ایماق ۴۲,۵۶ په سلو کې

هزاره ۴ په سلو کې

✷ په بامیانو کې یو شمیر اباد تاجك، سادات او پښتون نفوس چې دقیق شمار یې لا زمونږ په لاس کې نشته او له هزاره گانو نه زیات دي، پدې خبرنه کې په نظر کې نه دي نیول شوی.

لیدل کیږي چې اصلي هزاره میشته سیمې په ترتیب سره د بامیان، ارزګان، غزني، وردګ (دویم نومره چارټ) او سمنګان (لومړی نومره چارټ) ولایتونه دي. خو هزاره ګان پرته له بامیان څخه ددې سیمو د اوسیدونکو له نیمایي نه هم لږ نفوس جوړوي. دا هزاره ګان د افغانستان د ټولو هزاره ګانو له دریو نه دوه برخی (۶،۶)کیږي. دویمه درجه هزاره میشتې سیمې د بغلان، جوزجان، بلخ (لومړی نومره چارټ) او پروان (دویمه نومره چارټ) ولایتونه دي، چې د ټولو هزاره ګانو شپږمه برخه (۱،۵۷) او ددې سیمو د ټولو اوسیدونکو په سلو کې ۱۲ نفوس جوړوي. په پاتې پورتنیو سیمو کې لیدل کیږي چې هزاره ګان بیخي ځیرمه بیز نفوس لري.

ویلای شو چې د افغانستان په ټول نفوس کې په سلو کې پورتني ټول ۸ هزاره ګان د افغانستان په ۱۵۳،۹۷۴ مربع کیلومتره پراخوالي کې د بامیان په ګډون له نورو افغاني قومونو سره ګډوډ پراته دي. لکه څنګه چې په جنوب کې لوګر له بامیان سره په مرکز او سمنګان او بلخ سره په شمال کې نښلول د شمار له مخې په خپل کمزوري نفوس د هزاره ګانو لپاره ناشونی کار دی د مرکزي او شمالي افغانستان نښلول هم د کیدو نه دی.

۱،۶ په ګډه د ترکي نژاد + هزاره نفوس په بنسټ:

دیوه ګډ درې ګوني قومي ائتلاف په توګه، که په سلو کې له ټولو ۶،۱ ازبکو ټولو ۲،۶۹ ترکمنو او ټولو نهو هزاره ګانو سره په شمال+ لویدیز زون کې په سلو کې ۰،۹۵ کوچني افغان اقلیتونه او په سلو کې ټول ۲،۶۸ ایماق هم په نظر کې ونیول شي، په ګډه یو (۲۱%) ائتلافي نفوس جوړوي. خو، د پورتنی سیمې په سلو کې۱۳ پښتانه او ۷ تاجک (ټول ټال% ۲۰) د فدرالیزم د جوړیدو امکانات په پښنو وهلای شي.

۷. د تاجک نفوس په بنسټ:

تاجك، د شمېر له مخې، د مرکزي اسیا یو کمزوری او کوچنی ټوټه شوی قومي ـ ژبنی ګروپ دی. په بلشویکي دوره کې له ۱۹۱۷ نه وروسته له ازبکستان سره د تاجکستان، د تاجك میشته سمرقند او بخارا د سیمو نښلولو له یوې خوا، په۲۶-۱۹۱۸ کلونو کې افغانستان ته د مرکزي اسیاله فرغانی نه د ۵ لکو تاجکو او ازبکو رااوښتلو او دلته پاتې کیدو[۱۲] او په مرکزي اسیا کې په عمومي ډول د پان ترکیزم اوترکي نژاد پالنې پیاوړو تمایلاتو، تاجك په ټوله سیمه کې خپاره کړل. سمرقند اوبخارا لږ تر لږه د یوه میلیون تاجك نفوس په درلودلو سره په مرکزي اسیا کې د ازبکو او تاجکو ترمنځ متنازع فیه ځمکې دي.

نن سبا د افغانستان په ګډون په مرکزي آسیا کې څه نا څه نه میلیونه تاجك آباد دي. په افغانستان او تاجکستان، دواړو، کې نږدې مساوي شمیر تاجك اوسیږي. د سیمې د ټولو تاجکو په سلو کې۴۱ په تاجکستان او پاتې د افغانستان په ګډون د مرکزي اسیا په نورو هیوادونو کې میشت دي:

د شمار له مخې افغانستان د تاجکو لومړی، تاجکستان دویمه، ازبکستان دریمه او ترکمنستان څلورمه تاجك میشته سیاسي جغرافیه ده. په سلو کې د افغانستان د ټولو ۱۲ تاجکو له نیمایي نه څه زیات (۷) تاجك د هندوکش شمال ته له تاجکستان سره په لیرې او نژدې ګاونډ کې، په شمال ختیز کې له بدخشان نه نیولې په لویدیز کې تر فراه پورې خپاره دي. په سلو کې پاتې ۵ تاجك هم د هندوکش په جنوبي لمنو کې له نورو افغاني قومي ګروپونو سره ګډ د تاجکستان له پولو نه لیرې آباد دي.

له تاجکستان سره په ګاونډ، بدخشان، تخار، کندز او بغلان کې په سلو کې یوازې ۵ تاجك آباد دي چې ددې ولایتونو د اوسیدونکو له نیمایي نه هم څه لږ (۴۵ په سلو کې) نفوس جوړوي. د شمار له مخې د همدغه یوه کمزوري نفوس په درلودلو یوازې پورتنې درې ولایتونه په خپل ۷۶,۹۰۲ مربع کیلومتره پراخوالي [۱۳] ، چې د افغانستان د ټول پراخوالي په سلو کې ۱۲ کیږي، د افغان تاجکو لپاره باالفعل تاجك میشته سیمې دي. خو، په کندز کې په سلو کې د۶۹ پښتانه نفوس په پرتله تاجك په سلو کې د ۶ نفوس په درلودلو د تاوان په کور کې دي. په کندز کې تاجك اکثریت نن سبا تاجکو ته غټه فدرالي ګټه اړولای شوه. *

په سیمه ییز کچ، په افغانستان کې د فدرالیزم او د دې فدرالیزم دعواقبو په اړه له تاجکستان سره په ګاونډ کې په سلو کې پراته ۵ افغان تاجك (۹۸۱,۰۰۰ نفوس) د تاجکستان د ټولو ۳,۶۹۰,۰۰۰ تاجکو سره په ګډه د ۴,۶۷۱,۰۰۰ تاجك نفوس په جوړولو د ازبکو په پرتله ډیر کمزوری سیمه ییز نفوس دی. په عمومي ډول، د مرکزي اسیا په کچ، دسیمې ټول نژدې نه میلیونه تاجك د سیمې د ټولو یوویشت نیم میلیونو ازبکو له نیمایي نه هم لږ (۴۱٪) دي. پدې برسیره، پخپله د تاجکستان د ټول نفوس په سلو کې ۲۳ ازبك د قومي عدم تجانس د یوې باالفعل ستونزې په توګه د سیمې تاجك د غټ سیاسي تاوان سره مخ کړي دي. همدلته ده چې تاجك د سیمه ییزو قومي ګروپونو، مثلاً پښتنو او ازبکو، په یوه وړونکي بشري جغرافیایي چاپیریال کې د خپل بایلونکي موقف له کبله په افغانستان کې له فدرالیزم نه ګټه نه شي اخستلای. هم د" ازبك- هزاره" ګډ نفوس او هم د ازبکو او هزاره ګانو د بېل بېل نفوس په بنسټ په ولاړ فدرالیزم کې تاجك د شمار له مخې د خپل کمزوري نفوس په درلودلو په تاوان کې دي. په پای کې ویلای شو چې، تاجك د خپل سیمه ییز کمزوري قومي ملاتړ له مخې په افغانستان کې له فدرالیزم سره جوړ نه شي راتلای.

۸. د ټول اقلیتي نفوس په بنسټ:

د ازبکو او هزاره ګانو په طرحه شوي فدرالیزم کې که د شمال+ لویدیز او مرکزي زون ټول غټ او واړه کوچني قومي اقلیتونه هم په نظر کې نیول شوي وي، د قومي ګروپونو شته ترکیب د فدرالیزم د جوړیدړو توان په پښو وهي:

* ددغو څلورو ولایتونو د قومونو ویش په لومړی نومره چارټ کې وګورئ.

• په سلو کې د افغانستان ټول ۶,۱ ازبك، ټول ۲,۶۹ ترکمن، د شمال ۱,۹۹ د مرکزي افغانستان ۳,۱۷ او د جنوب ۳,۸۴ او یا دافغانستان ټول هزاره ګان، ټول ۲,۶۸ ایماق، د شمال په سلو کې ۷ تاجك او ددې سیمې په سلو کې ۰,۹۵ نور کوچني قومي اقلیتونه په ګډه د هېواد په سلو کې ۲۸ نفوس جوړوي. د بېلو بېلو قومونو د تراکم په دغسې یوه قومي – سیاسي جغرافیه کې دفدرالیزم یوازې غټې غټې ستونزې پدې ډول ګڼلای شو:

۱- د شمال په سلو کې ۷ تاجك په ځانګړي او د هېواد په سلو کې ۱۲ تاجك په عام ډول د ازبك - هزاره په قومي بنسټ د ولاړ فدرالیزم په نژادي – سیاسي جغرافیه کې د ځائیدو نه دي.

۲- د پورتني قومي تراکم په دغسې یوه قومي جغرافیه کې د نوموړو سیمو نژدې پنځه میلیونه پښتانه، چې د هېواد په سلو کې ۱۵,۵ نفوس جوړوي، هم د ازبکو او هزاره ګانو په قومي بنسټ ولاړه فدرالي سیاسي جغرافیه کې نشي ځائیدای.

۳- په دې برسیره، یوازې نژدې درې نیم میلیونه په قاطع اکثریت پښتانه کوچیان چې، شمال او مرکزي افغانستان یې د کال د دوو فصلونو کور دی، د فدرالیزم د پاملرنې وړ باالفعل مخالف نژادي- سیاسي قوت دی.

په لنډ ډول ویلای شو چې:

۴- پرته له تاجکو، د ټول افغانستان د ټول اقلیتي ۲۱% قومي ائتلاف په بنسټ ولاړ فدرالیزم یوازی د شمال+ لویدیزاو مرکزي زون د ۱۵,۵% پښتانه نفوس، د همدې سیمې د ۲۳% پښتانه- تاجك قومي- سیاسي ائتلاف، یوازی د ټول افغانستان د ۶۳% پښتانه او په ګډه د ټول افغانستان د ۷۵% پښتانه- تاجك قومي- سیاسي ائتلاف د مخالفت له مخې نشي جوړیدای.

۵- د تاجکو په ګډون به د ټول افغانستان د ۳۳% قومي ائتلاف په بنسټ ولاړ فدرالیزم د افغانستان د ټولو ۶۳% پښتنو د مخالفت سره مخ وي:

۶- پدې صورت کې به د شمال ۱۳% پښتانه، د پښتنو په تاوان، د ټول ۳۳% اقلیتي قومي ائتلاف د مخالفت او د هندوکش دجنوب پاتی ۵% تاجك به، دتاجکو په تاوان، د ټول هېواد د پښتنو د مخالفت سره لاس او ګریوان وي.

۷- نژدی درې نیم میلیونه په مطلق اکثریت پښتانه او څه بلوچ کوچیان به (د پښتنو په ملاتړ) د خپلو شمالي او مرکزي ایلبندونو د ساتلو او یا ترلاسه کولو په خونړیو جګړو بوخت وي.

۸- د دې فدرالیزم دعواقبو په توګه، له شمال نه جنوب او یا له جنوب نه شمال ته بې ځایه کیدنی او بیا میشتیدنې احتمالي؛ خو. د خپلو ځمکنیو ملکیتونو د ساتلو خبره حتمي ښکاري.

۹- شمال+ لویدیزاو مرکزي افغانستان، د فدرالیزم د طراحانو په اصطلاح، د فدرالیزم اصلي جغرافیه، د افغانستان څه ناڅه نیمایي ۳۷۶,۴۰۹ مربع کیلومتره پراخوالی [۱۴]، د یوه ټکه قومي جوړښت د نه درلودلو له مخې د داسې یوه نظام د جوړیدو توان نلري.

اخځونه

1- *Herald* Magazin, December, 1997, Islamabad.
2-1981 Census
Pakistan , December 1984, Population Census Organization, Statistics Division, Government of Pakistan, Islamabad. p.7, Table 2:2 -- Area , Population , and Density by Province: 1981.
۳- وګورئ میرغلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ، ۵۸۱-۵۷۸ مخونه، ۱۹۶۷ کال، کابل.
4- Story of Pakistan, A Mutimedia CD, Jin Technologies, 1999..
۵ - د واك فونډیشن لپاره زما خپله څېړنه (مؤلف) ۲۰۰۰-۱۹۹۹ کلونه.
۶ - دا عدد د ټولې شمال لویدیزې سرحدي صوبې (NWFP)، FATA ,Frontier Regions ، د پنجاب د اټك او میانوالی د ولسوالیو، د بلوچستان د کویټې، پشین، لورلایې، ژوب، او چاګی د ولسوالیو د پراخوالي له مجموعې نه لاس ته راغلی چې د پښتنو د ځمکې ټول پراخوالی نشي ښودلای (مؤلف).
۷- واك فونډیشن د افغانستان لپاره، د افغانستان قومي جوړښت، لومړی ضمیمه، د ولسوالیو په کچ په هېواد کې د قومونو د ویش جدول، ۹۹مخ د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا د مرکز چاپ، ۱۹۹۸ کال پېښور.
8 – Wak Foundation For Afghanistan (WFA), "*The Ethnic Composition of Afghanistan*". Province Level Ethnicity Distribution, p.45, KOR,1999, Peshawar.
۹ – واك فونډیشن دافغانستان لپاره، د افغانستان قومي جوړښت، لومړی ضمیمه، پورتنی اخځ ۱۸ مخ.
۱۰- پورتنی آخځ ۱-۹۹ مخونه.
۱۱- و ګورئ آتم اخځ.
۱۲- محمدحسن کاکړ، رڼا او دفاع، د محمدحسن سهاك مقاله: بحثی پیرامون نفوس کشور، ۲۸ مخ، د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا د مرکز چاپ، ۱۹۹۹ کال، پېښور.
۱۳- و ګورئ لسم اخځ.
۱۴- = = .

خلورمه برخه:

لنډیز

د فدرالیزم افغاني خنډونه:

- په شمال کې آباد پښتون نفوس د قومونو په بنسټ د ولاړ فدرالیزم یو باالفعل بشري- سیاسي مخالف قوت دی.
- د شمال حوزې، په تیره بیا د بلخ او د شمال ختیزې حوزې، په تیره بیا دکندز اباد پښتانه په دوو محورونو کې په ځانګړي ډول د فدرالیزم او په عمومي ډول د افغانستان د ټوټه کولو مخه نیولې ده.
- په افغانستان کې له فدرالیزم سره د تاجکو د مخالفت ترشا په سیمه ییز کچ د شمار له مخې د دوی کمزوری او د پښتنو د ورته مخالفت ترشا د شمار له مخې په ملي کچ د دوی د پیاوړي نفوس منطق پروت دی. خو، د شمار له مخې پیاوړی سیمه ییز پښتون نفوس له فدرالیزم نه پورته سیمه ییز اهداف هم خپلولی شي.
- د شمار له مخې د کمزوري تاجك نفوس سره سره، په شمال کې پښتون- تاجك قومي ائتلاف یو د بل ملا، خو، د فدرالیزم متې ترلای شي.
- د شمال اباد پښتون نفوس نه یوازې د یوه موټي افغانستان، بلکې د روسیې د فدراسیون Russian Federation لپاره هم "آب حیات" دی.
- د افغانستان د شمال + لویدیز زون افغان پښتون نفوس چې د هغې سیمې په سلو کې ځلوېښت، د افغان پښتانه په سلو کې۱۳ او دسیمې د ټولو پښتنو په سلو کې ۸ نفوس جوړوي، مرکزي آسیا په باالفعل ډول له نژادي پراختیا غوښتنې او په باالقوه ډول د اسلامي سخت دریځۍ او بنسټپالنې له لاس اچونو نه بچ ساتلای شي.
- نژدی درې نیم میلیونه په قاطع اکثریت پښتانه کوچیان، چې شمال او مرکزي افغانستان یې د دوبې او جنوب یې د ژمي کور دی، پخپله د فدرالیزم یو پیاوړی مخالف دی.
- افغان ملي اقتصاد او طبیعي جغرافیه هم پخپل وار د افغانستان د قومي جوړښت په څېر دفدرالیزم سره وران دي.

د فدرالیزم غیر افغاني خنډونه:

- افغان پښتون او افغان نشنلیزم دواړه د خپل ملي رسالت او " پاکستاني نشنلیزم" د خپل خام پخلي په بنسټ پخپل وار په افغانستان کې د فدرالیزم مخالف دي.
- سره لدې چې ډیورنډ لاین، د دواړو، افغان او پښتانه نشنلیزم د پخلي بهیر ډپ کړی؛ خو، بیا هم په ټول پاکستاني نفوس کې د لومړی اکثریت قومي ګروپ په توګه

د ډیورنډ لاین د جنوب دیرش میلیونه پښتون نفوس د "پاکستاني نشنلیزم" په بټۍ کې لاهم لواړ او خام پروت دی؛ نو.

- نښي کیدای د ډیورنډ لاین د جنوب پښتون نشنلیزم دې د افغانستان لـه فدرالیزم سره وران وي.

د فدرالیزم سیمه ییزې لاس اچونې:

- افغان تاریخ، افغان جغرافیه، افغان اقتصاد او یو پـه بـل کې ننوتی افغان قومي جوړښت، یو هم په افغانستان کې له فدرالیزم سره اړخ نښي لګولای؛ خو:
- که فدرالیزم له بل کوم لوري په افغانانو تپل کیږي، نو ددې فدرالیزم د عواقبو پـه توګه به، له بـل هر سیاسي اقتصادي عـامل نـه مخکې تـر مخکې، د یـوه سیمه ییز قومي واقعیت په بنسټ پـه شمال کې ازبك او د اسلامي سخت دریځی د سیاسي-کلتوري برلاسی نه د خلاصون په صورت کې، په جنوب کې پښتون نشنلیزم، په سیمه کې د نویو او یا زړو پولو تیره بیا ړدي:
- لـه پولو نـه مـهم ټکی دادی چې، پـه افغانسـتان کـې د قومونـو پـه بنسـټ د ولاړ فدرالیزم عواقب د نني افغانستان له سیاسي جغرافیې سره، پـه ملي کچ دومره نـه، بلکې د افغانستان د نولسمې پیړۍ د سیاسي جغرافیې لـه پولو سره، زیات زیات پـه سیمه ییز کچ، سروکار لري؛
- او په طبیعي جغرافیې باندې د سیاسي جغرافیې-د دې بیا لګونې په بیخ او بنسټ کې د افغان، پښتانه نشنلیزم سیاسي او کلتوري تیرې اینبې دي؛ خو:
- ددې سخت دریځی د سیاسي- کلتوري برلاسی لاندې پـه پاتې کېدو سره بـه، پـه پاکستان کې د پښتنو درې سیاسي جغرافیې: فاټا FATA، سرحدي حوزې Frontier Regions او بشپړې اېل شوې سیمې Settled Areas، پـه یوه نـه یوه بڼه، د پاکستاني نشنلیزم په بټۍ کې د خپلې ویلې کېدنې نوو پړاوونو ته ورننوځي:

د ډیورنډ لاین په جنوب کې:

- سرحدي حوزې Frontier Regions به د ویلـې کـېدو د بشـپړو اېل شـوو سـیمو Settled Areas او فاټا FATA د Frontier Regions مرحلې ته ننوځي؛

د ډیورنډ لاین په شمال کې:

- ډیورنډ لاین تـه نژدې پروت شمالي کمربند بـه، پـه یوه نـه یوه ډول، د Frontier Regions، د ډیورنډ لاین شمال ته لیرې پرتې سیمې بـه ان د هندوکش تـر جنوبي لمنو پورې، په یوه نه یوه ډول، د فاټا FATA بڼه نیسي؛ خو:
- د خاموالي پـه لور د افغاني او د پوخوالي په لور د پاکستاني نشنلیزم ژوره خیړنه کولای شي، د فدرالیزم د عواقبو په توګه، د مرکزي او جنوبي آسیا د سیاسي جغرافیو د پولو د ورانولو او جوړولو کره کچ او مېچ را په ګوته کړي.

پنځمه برخه:

سپارښتنې

- په کار ده، غټ او کوچني فدرال غوښتونکي قومي اقلیتونه، فدرالیزم نه یوازې د یوه غیر افغاني، بلکې هغه د یوموټي افغانستان د ټوټه کولو مترادف نظام و پېژني.
- د افغان په ځای ځان پښتون، ځان تاجك، ځان هزاره، ځان ازبك او ترکمن ګڼل سراسر ملي تاوان دی. پښتانه، په کار ده، د اکثریت قومي ګروپ په توګه ګام اوچت او د ټولو شونو لارو چارو په خپلولو غټ او واړه قومي اقلیتونه په یوه نغري یو ځل بیا را ټول کړي.
- د تیرو اتو کلنو ژوندیو تجربو په رڼا کې، د یوه ملي ضرورت له مخې، په کار ده اقلیتونه له نژادي او اکثریت د اسلامي سخت دریځی له پنجو نه ځان وژغوري؛ یوازې افغاني لارې د هېواد تاریخ، جغرافیه او ملي حیثیت خوندي ساتلی شي او بس.
- د ټولو غټو او وړو افغاني قومي ګروپونو ملي وقار یوازې او یوازې د یوه ګډ کور په توګه د یوه موټي افغانستان په لوی کور کې خوندي کیدای شي، نه د فدرالیزم په کوچنیو کورګیو کې.
- د هېواد د اکثریت قومي ګروپ په توګه، د اسلامي سخت دریځی او بنسټپالنی له پنجونه، په کار ده پښتانه او د لومړي اقلیت په توګه له نژادي تمایلاتونه د ځان په ژغورلو، پکار ده تاجك، د یوه موټي افغانستان د جوړولو په کار کې په ګډه خپل ملي رسالت په ځای او په غوخ ډول له فدرالیزم او خود مختارۍ نه نیولې تر بېلتانه پورې د غیر افغاني غوښتنو عوامل له بېخ او بنسټه وباسي.
- د یوه لاس د پنځو ګوتو په توګه، پکار ده ټول غیر پښتانه غټ افغان اقلیتونه د " ملي احساس" او پښتانه د " ملي مسئولیت" په درك سره راټول او یوموټی شي؛ "افغانستان" د خپل هېواد او " افغانیت" د خپل ملي هویت په توګه په رسمیت وپېژني.

PROPERTY OF ACKU 11468

PROPERTY OF ARIC Established 1989

ARIC
B
4.50
WAK
11468

AFGHANISTAN:

FEDERATION SYSTEM?

Mohammad Enam Wak

د ختيځ د بيا رغوني اداره (کور)
Khatiz Organization For Rehabilitation (KOR)